

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonaë, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

I. Manuctio ad Coelum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

MANUDUCTIO

A D C O E L U M.

Medullam continens Sanctorum Patrum, & veterum
Philosophorum.

P R Æ F A T I O

Ad Lectorem.

Uo sunt, quæ in vestibulo hujus mei libelli me tecum præfari oportet, Lector benevole. Nam primitus vereor, ne me aliqui impudentiæ, & temeritatis accusent. Quomodo enim, inquit, ad cœlum homines manuducere præsumis, ipse profus terræ affixus? Aut quâ fiduciâ describere virtutem aggredieris, cui præstandæ idoneus non es? Deinde, quid novi hæc tuâ nobis lucubratione profers? Rem antiquam, ab innumeris penè Scriptoribus doctè & eleganter pertractatam, fastidiosa & rudi repetitione recantas: opesque alienas, tanquam tuas, superbo mendacio ostentas.

Hæ sunt voces, quibus convellere studium meum nonnulli forsitan conabuntur. Sed primum me excusabo prudentis illius dicto; quia

— *fungor vice cotis, acutum.*

Reddere quæ ferrum valet, exors ipsa secandi.

&, ut alterius Sapientis verba usurpem: *Non sum tam improbus, ut curationes æger obcam, sed tanquam in eodem valetudinario jaceam, de communi malo tecum colloquor; remedia communico. Sic itaque me audi, tanquam tecum loquar: in secretum te meum admitto.* Discipulum discipulum, & meipsum erudientem, non docentem magistrum, hic me profiteor: nam mutuò ista fiunt; & dum docent homines, discunt.

Quod autem secundo loco objectum est, non aliter diluere possum, quàm ingenuè fatendo, pauca hic de meo, pleraque aliena esse. Congessi huc plurima, vel quæ propria didici experientia, vel quæ mihi profutura intellexi, dum Sanctorum Patrum, & veterum Philosophorum scripta percurrerem. Sed, apum more, varia libamenta in unum saporem confudi, quædam admiscens propriis Auctorum verbis, quædam meo stylo: quem facilem esse volui, & sine furo; quia facere hic doceo, non dicere. Habes hic igitur omnium moralium institutionum, quas ad bene beatèque vivendum Sancti Patres tradiderunt, compendium quoddam, & breviarium: habes Senecæ, Epicteti, Antonini, aliorumque Sapientum, placita meliora. Placuit autem salutare admonitiones,

A

quas

quas efficaces esse in meis malis expertus sum, omiffa locorum citatione è quibus eruuntur, breviter indicare: remedia enim hæc animæ sunt, non ingenii lenocinia: nec delectare hic intendo, sed prodesse. Non quærit æger, quis potionem miscuerit; vel unde pharmaca accepta sint, dummodo sanent. Multa omisi, quæ dicere poteram; multa, quæ subtilius explicare. Magis enim prodest, pauca præcepta sapientiæ tenere, quæ in promptu semper & usu sint, quàm multa discere & illa ad manum non habere. Multum didicit, qui scit quantum saluti satis est. Faxit Deus, ut hic meus qualiscunque labor omnibus plurimum prosit; sed mihi præcipuè, ne dicta mea factis deficientibus erubescant.

Imprimatur. si videbitur Reverendiff. P. Mag. Sac.
Palat. Apost.

M. A. Oddus Episc. Ier. Vicefg.

Imprimatur.

*Fr. Vincentius Maria Guinifius Magister, & Socius Reverendiff.
Patris S. P. A. Mag. Ord. Præd.*

M A N U.

MANUDUCTIO

A D C O E L U M.

Medullam continens Sanctorum Patrum, & veterum
Philosophorum.

CAPUT I.

De fine ultimo hominis. Quam malum sit, ab eo desistere. Quibus mediis, & quo ordine ad ipsum perveniat.

AD Caelum te manu-
dere propositum mihi
est, quicumque hæc le-
gis; ad illud, scilicet,
bonum, quo adepti, ni-
hil possis ulterius deside-
rare. Hic est scopus,
hæc meta, ad quam om-
nium vota naturali propensione suspirant.
Omnes beati esse volunt. Sed ob culpam primi
parentis plerique obæcati, relicto vero, &
summo bono, ad falsa & fucata quærenda se in-
utiliter applicaverunt. Et hi quidem, summum
bonum existimantes, nullâ re indigere; divitiis
hoc nomen imponunt. Alii, summum bonum in
summa potentia constituentes, vel regnare ipsi
volunt, vel regnantibus adhærere. Quidam ve-
rò usque ad sordida descendentes, felicissimum
putant, voluptatibus distuere, qui summi boni
possessionem carne, & gulâ metiuntur. Tanta
apud istos beatitudinis vilitas est. Sic laborantes
sine fructu, ac veluti errantes in labyrintho, quò
velocius ad bonum properant, eò longius absce-
dunt: ideo infelices, quia suam non agnoscunt
infelicitatem.

2. Hæc res est, quæ magnis te malis involvit,
miserabilis homo, quòd beatè quidem vivere, &
beatè mori desideras; sed ad videndum, quid sit
beatitudo, & quomodo ad eam perveniat, stul-
tus & cæcus es, devio errore per varios anfractus
incedens. Quicquid agis, quicquid cupis, quic-
quid moliris, contra te est. Non enim respicis
illud bonum immensum, in quo sistere debet vo-

luntas tua; quia ultra summum non est locus:
sed vagaris sine proposito, instar formicarum per
arbusta repentium, quæ in summum cacumen,
deinde in inum inanes aguntur. Deus omnium
conditor è nihilo te creavit, ut ipsum solum
ames; ipsi soli servias totâ mente, toto affectu.
Sicut necessarium est illum esse, ita & esse ulti-
mum finem. Serio cogita, quantam tuæ vitæ
partem illi tribuas, cui te totum impendere de-
bes. Errant studia & consilia tua, si ad ipsum
non diriguntur. Sicut finis viæ tuæ locus est,
quò tendis; quò cum perveneris, quiesces: sic
finis vitæ tuæ Deus est, ad quem referre debes
quicquid cogitas, quicquid loqueris, quicquid
agis, donec ipso adepti omnia vota complean-
tur. Ad æternum ducit interitum, quicquid ab
ultimo fine abducit.

3. Quemadmodum in navigatione subducto
navigio si aquatum exieris, obiter in littore aut
cochleam colliges, aut bulbum; animo autem
in navim semper intento sollicitus eris, ne guber-
nator vocet; ac tunc relicti omnibus ad navim
properabis: sic tibi in vita agendum est. Mente
semper in Deum fixâ, ita rebus externis utere,
ut cordi minimè inhæreant, nec te à proposito
sine dimoveant. Serviunt illæ tibi, ut tu servias
Deo. Alioquin à divina deficiens unitate, ad
plura non necessaria dispergeris; totque colis
idola quot sunt creaturæ, quas inordinato affe-
ctu prosequeris. Hi sunt Dii tui, quibus non bo-
vém, non hircum; sed te ipsum, tuamque sa-
lutem turpi sacrilegio immolas. Non patitur lex
amoris quidpiam cum Deo amari, nisi in Deo,
& propter Deum. Summa perditio est, à summo
bono desistere, & converti ad creaturas.

4. Quod Princeps Medicorum de impuris
corporibus ait; quò magis alantur, eò amplius
lædi; id etiam de animis dicendum est. Nam
qui à prava consuetudine ad meliorem statum

transire incipiunt, malæ vitæ venenum prius evomere debent; ac tum, animo expurgato, solida virtutum percipere alimenta. Ipsa autem purgatio sic perficienda est, ut quotquot admisti peccata expientur, tum omnis erga illa affectus exuatur: vitiosi habitus eradicentur: malæ propensiones, & appetitus immoderati sub rationis imperio coercantur; caro castigetur: quæ corpori sunt necessaria, ad justum moderamen redigantur: frænum linguæ ac sensibus imponatur: quæcumque ad arcem virtutis properanti moram injicere possunt, penitus exterminentur. Quid trepidas, viamque tibi ad beatitudinem difficilem fingis? Tu te ipsum facere beatum potes, eo vires suppeditante, qui principium tuum, & finis est. A te autem debes exire, ut ad eum pervenias. Eò vicinior illi fies, quo à te ipso remotior fueris.

5. Proponendum est itaque primò, quid appetas, quò properes: tum, via circumspicienda, quâ summum illud bonum adipiscaris, intellecturus in ipso itinere, quantum quotidie proficias. Perlustra sedulo conscientiam tuam, & caligantes oculos aperiens solerter adverte, qualis debeas esse, dum alius fieri potes. Serò fraudem agnosces, cum vitare nequibus. Disce, quo remedio cupiditatum mansuescat insania, quo fræno timorum sævitia compescatur. Disce terrena despiciere, & ab his spontè discede, quæ diu tecum esse non possunt. Omnia relinque antequam relinqueris, ut cum venerit mors, nihil in te reperiat, quod possit abolere. Curam autem præcipuam animæ impende, ut quæ excellentiâ prior est, non sit cultu posterior. *Quid prodest homini si mundum universum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?* Nullum est lucrum, ubi salutis est damnum.

CAPUT II.

Cupienti bene vivere, morum instructor eligendus est. Qualis hic esse debeat. Officia discipuli.

Nihil magis necessarium incipienti servire Deo, quam ut se regi, & institui ab optimo præceptore sinat. Quis enim iter ignotum sine duce aggrediatur? Quis difficillimam artem ediscat sine magistro? Paucos numerabis, qui seipsum protulerint, qui sine ullius adjutorio ad virtutem exierint. Quid universum fieri oporteat, & mandari absentibus potest, & posteris scribi.

Quandò autem, & quemadmodum quidpiam fieri debeat, ex longinquo nemo suadebit; cum rebus ipsis deliberandum est. Non potest Medicus per epistolam cibi aut pharmaci tempus præscribere: vena tangenda est. Ita etiam in curandis animi morbis quædam sunt, quæ non nisi à præsentem monstrantur. Paulus futurus Doctor gentium, postquam conversus à Christo fuit, missus est ad Ananiam, ut ab eo disceret viam vitæ. Durum & laboriosum negotium aggressus es, malignitatem naturæ vincere, cum spiritualibus nequitiis colluctari, & ad virtutem te ipsum perducere, inter tot obstantia & impedientia. Quare aliquem invocare oportet, qui manum porrigat adjutricem, qui ostendat pericula, insidias detegat, & in ancipiti pugna instruat ad victoriam. Sed dicis mihi. *Quem invocabo?* Virum fidelem & sapientem, qui velit & possit tibi prodesse: cujus reverentis occursum, non reformides: qui non castiget errantem, sed emendet: cujus vita plus oculis, quam auribus probeatur. Malè imperat, qui præcipit, & non facit.

2. Eum elige adjutorem, qui nemini aduleatur, qui se vulgi congressibus non inferat, qui nec divitum convivia, nec Principum aedes frequentet, qui tale aliquid habeat in vita, quale argentarius in pecunia; qui possit dicere, *Affer quamvis drachmam, ego eam discernam; affer quamvis affectionem, ego eam dijudicabo*: qui, tanquam probatus medicus, internas ægri tudines dignoscat, qui apta præscribat remedia ad omnes animi morbos depellendos. Talis sit, qui subtili examine omnium spirituum instinctus discernere, inter virtutes, & vitia discrimen ponere, omnium moribus servire sciat; qui omnes recessus & secreta mentis tuæ solerti consideratione perscrutetur: qui ab omni vitioso affectu immunis, lucro dumtaxat spirituali intentus sit: qui in spiritu lenitatis errantem doceat atque alliciat: qui omnes diaboli versutias & strategemata detegere, & eludere didicerit: cui denique non erubescas omnia mala tua pandere, omnia pectoris penetralia referare. Pars magna felicitatis tuæ erit, talem posse reperire.

3. Cum eo libenter sermonem habeas; quicquid pravæ propensionis, quicquid morbosæ qualitatis in te est, quicquid delinquis, quicquid etiam boni facis, quicquid cælitus immisissum tibi existimas, prudenti ejus discussioni committe. Sæpe illum deprecare, ut, si quem tibi notaverit turbulentum inhaerere affectum, indicare ne gravetur; idque frequenter faciat, nec redarguendi

vere.

verecundiâ impeditus vitia tua dissimulet. Quod si negaverit se aliquid in te deprehendere cœsurâ dignum, ne te protinus credas inculpabilem evasisse. Tacet enim, aut timens odium tuum, aut desperans emendationem. Tunc verò urge, & instâ vehementiùs, & factis ostende, quantum proficere cupias. Incipe vitia apud illum deponere, ad ejus præscriptum mores exigere. Gaude fieri ab eo convitium tuæ pravitati, semperque ab ipso vel sanior redeas, vel sanabilior. Inter tot mala aliquid est, velle sanari.

4. Hæc sunt docentis & discantis mutua officia: ut ille prodesse velit, hic proficere. Ne ille proficit, vix quidpiam impedit, nisi discipuli refractarium ingenium, doctrinæ impatiens, & curationis incapax. Quidam enim innixi prudentiæ suæ, alterius sequi ducatum detrectant. Hæc omnia, inquit, quæ tu doces, jam scio. Quid prodest aperta monstrare plurimum. Interdum enim scis, & non attendis. Non docet admonitio, sed excitat memoriam, nec patitur elabi. Sæpè animus etiã aperta dissimulat: ingerenda itaque illi rerum notissimarum notitia. Nam virtus erigitur cùm tacta est, & impulsâ. Alios retrahit malus pudor, vitium puerile, & viro indignum. Alii, quasi phrenetici, pertinaci silentio mala intus premunt, & Medico curationi intento indignantur. Suadet nimirum hanc noxiam taciturnitatem tartareus hostis, sperans perniciem asserere, quamdiu latet. Et corporis quidem ulcera, tametsi pudibunda, omnium oculis exponere, ut curentur, non erubescis; animæ verò carcinomata studiosè tegis, ac si ea celare tollere sit; cum vix tamen fieri possit, quin vel te repugnante ipsa se prodant. Qui vulnus tegit, nunquam sanabitur.

5. Nunquid Medicus injuriam tibi facit, si tuum tibi morbum demonstrat, si periclitanti dicit: Malè habes, febricitas: hodie tibi abstinendum à cibo est, hodie aqua potanda? Imò pro beneficio laudatur, gratiæ ei aguntur, & referuntur. Si quis autem dixerit; Appetitiones tuæ æstuant, opiniones vanæ sunt, affectus immoderati; protinus exclamas: O facinus ferro & sanguine vindicandum! ò contumeliam nullo modo ferendam! Infelix! Quid tibi damni aut mali infert tuæ salutis studiosus monitor & instructor? Id scilicet, quod speculum deformi. Te talem tibi ostendit, qualis es. Corrige ergò quod ille arguit; compone mores, ablue sordes. Facile potes, si volueris omnium te oculis irreprehensibilem exhibere.

CAPUT III.

De purgatione à peccatis. Exuendus erga illa affectus, & vitia extirpanda. Nullum efficacius vitiorum remedium, quam mortis, & æternitatis consideratio.

1. **A**B ultimo fine deviat homo, cùm peccatum committit, quod est omnium malorum causa. Ab hoc semine nascitur quicquid cruciat: hoc veneno totus Orbis inficitur. Latet illud, dum fit, sed cùm patratum fuerit, tunc intelliges quàm malum sit. Fuere, qui mortuorum corpora vivis jungerent, ut fetore torquerentur. Similis est in peccantes animadversio: alligatum est eis supplicium; non inveniunt quò evadant. Nisi aliquid patiaris, ne malum facias, plurimum patieris, quia fecisti. Vix concipitur prava actio, & jam puerpera est suæ pœnæ. Inde nata mors est, hinc succensa gehenna. Ab omnibus itaque flagitiis expianda conscientia, dolore, confessione, & satisfactione. Nec graviora dumtaxat evitanda, sed minima quæque & leviora; quæ tametsi mortem non asserant, vires tamen sensum dissolvunt, & ad mortiferam labem disponunt. Quid autem interest ad naufragium, utrum navis uno fluctu operiatur: an guttatim subrepens aqua, & per incuriam spreta, ipsam impleat & submergat? Tanto majorem maculam ista inferunt moribus, quanto facilius poterant evitari. Quò hostis debilior est, eò gravior tibi ignominia erit, si ab illo vincaris.

2. Nunquam virtutes animo inferere poteris, & te in pristinum libertatis statum asserere, nisi exuas omnem affectum erga peccata, quantumvis minima; ne corpore in deserto, animo sis in Ægypto. Male tecum agitur, si post dimissam injuriam, post relictos turpes amores, adhuc malignis colloctionibus præstas auditum, adhuc terrenâ specie delectaris. Vicia autem & pravi habitus, qui deletâ culpâ in te remanent, tanquàm pessima peccati soboles, radicibus extirpari debent. Si solos ramos præcideris, servata radix emerget, & novi ex ea succrescent ramusculi iniquitatis. Dicis, te velle vitia excindere. Falsum est: non enim claudis vitis ostium, sed opponis. Dicis, te offendi turpitudine vitæ tuæ. Hoc credo: quis enim non offenditur? Homines mali vitia sua oderrunt simul & amant, atque etiam, dum

perpetrant, detestantur. Quid prodest verbis mala rejicere, factis amplecti? Nemo est tam profligatae conscientiae, cui aliquando vitia sua nauseam non faciant: sed citò cum illis in gratiam redeunt. Qui autem verè conversus ad Deum est, ponit securim ad radicem, & ipsas minutissimas vitiorum fibras eradicat. Tum memor fragilitatis suae omnes peccandi occasiones studiosissime vitat: & ad quodlibet malae rei objectum timore concussus resilit, & exhorrescit.

3. Quid frustra tergiversaris, & praecipienti Deo vitiorum exterminationem, opponis naturae infirmitatem? Nemo magis virium tuarum mensuram novit, quam qui ipsas largitus est. Quare ergò non statim obtemperas, cum non commodum quaeratur jubentis, sed tua utilitas? O caecam & sceleratam temeritatem! Servili nequitia in os Domini reclamare audes, & dicere, durum esse quod ille jubet; ac si mandata tibi imposuerit, quae ferre non possis: ut videatur praecipiendo non tam salutem tuam quaesivisse, quam paenam. Haec est nimirum, humana perversitas, & malè de Deo mereri, & laborem sibi fingere in praeepto. Sed si volueris vires tuas experiri, videbis multò plura te posse, quam putabas. Non quia difficilis est lucta, non audes; sed quia non audes, difficilis illa videtur. Multa prius tortori habita, usus vertit in risum. Incipe, nec te ipsum contemnas. Non deserit Deus milites suos. Tantum virium habebis, quantum volueris.

4. Omnia vitia facile vinces, si omnem tibi diem supremum diluxisse credideris. Quid est quod te alligat terrae? Quia nunquam cogitas, citò ab ea exeundum esse. Transeunt quotidie praeter oculos tuos elata cadavera, quae mortalitatis oblitum respicere cogunt ad mortem. Tu autem in media strage morientium, nihil minus quam mortem cogitas: & cum nihil frequentius videas, nihil citius oblivisceris. Veniet tamen qui te relever dies, & ex contubernio olidi ventris educat. Discutietur ista caligo, & tunc in tenebris te vixisse cognosces, cum lucem aspexeris. Produc si potes, ex tot elapsis annis vel unicum diem, integrae virtutis testem, qui non fuerit aliqua labe pollutus. Desoruit rudior aetas inter talos & nuces, inter ineptias & libidines adolescentia, inter scelera & flagitia praiceps juvenitus. Post omnes annos, qui à cunis ad canos defluerunt, nihil jam superest nisi dolor, & pravi fructus iniquitatis. Heu quales te apprehendent angustiae, cum praeterita pudori erunt, formidini fu-

tura! Quid tunc proderunt divitiae, tot partae sudoribus, tot curis quaesitae? Quid carnis deliciae, & probrosae voluptates; quid inania dignitatum nomina; quid purpura, quid coronae? O si daretur reverti ad crepundia, & telam de novo exordiri; quam meliori textu omnia concinnares! sed intempestiva, illo fatali momento, haec vota erunt. Si vis tempore uti, nunc incipe: & ea desere, quae tunc velles deseruisse. Minima res est, momentaneis renunciare, ut aeterna consequaris.

5. Quare, si lubet, ex morituro, de antea facta vita quid sentiat? vix unum reperies, qui non longè diversam proferat de opibus, dignitatibus, mundique vanitatibus sententiam, quam vivens habuerit. Tunc res omnes aequiori lance pensantur, suisque momentis aestimantur. Et illis quidem sera sapientia in exitu est: tibi verò plurimum proderit, si ex alieno errore tuum corrigere didiceris. Potes nunc tuto navigare: quid expectas tempestatem? Potes te, rebus integris, subducere calamitati: cur re reservas extremo periculo? Sera, dum mergeris, cautio est; sera prudentia, cum jam peristi. Tot maximi & sanctissimi viri, relictis omnibus impedimentis, cum sibi & mundo valedixissent, hoc unum in extremam usque aetatem egerunt, ut vivere & mori scirent: plures tamen, nondum se scire professi, è vita abierunt. Adeò difficile est, hanc artem ediscere. Tu autem in senectutem sana differs consilia; & indè vitam vis inchoare, quò pauci perduxerunt? Stultitia magna est, tunc vivere incipere, cum desinendum est.

6. Quò te projecis, incautus homo! sic credis, & sic vivis; umbrae transitus est tempus tuum; punctum, vita tua, & si quid minus puncto esse potest. Vix natus, desinis esse. Siste vel unum diem; horam dumtaxat ne fluat inhibe, brevem moram tempori pone. Frustra conaris: nam te secum citius abripiet, quam ut desinat velocissime fluere, in tuum rerumque omnium exitium. Et huic momento aternitatem postponis, quae finem non habet? ò stultitiam, ò caecitatem! Corpori perituro non cessas quae ad ipsum pertinent comparare, & non est finis acquisitionis tuae: animae verò quae nunquam moritur, nulla provides bona in futurum, ac si tua non foret? languet corpus; omne discrimen subire paratus es, ut sanetur: languet anima; & negligis, & non sentis? Quando dictum est tibi; naviga, ne moriaris, & distulisti? Sume amarissimum pharmacum; & recusasti? Levia Deus jubet, ut vivas in aeternum, & non vis obedire? Si tibi

tibi lis foret, omnis cogitatio tua, omnis sermocinatio circa illam occuparetur; nec subsidia parare cessares, ut pro te Judices sententiam ferrent: extremo autem judicio imminente, è quo pendet aeternitas, rides, nugaris, peccas, in aeternum periturus? Ah! desine tandem insanire, & à vitis emergens, sic forma quotidie animum, tamquam ad extremum ventum fit. Vera philosophia hæc est, quam maximè fieri potest, hanc animam è corpore educere, & separare.

7. Hoc sit negotium tuum, hoc otium; hic labor, hæc quies, subducere te tempori, & immergere aeternitati. Fixum semper & immobile stat, quod in jura transit aeternitatis. Avarus epulo aquæ stillam post tot sæcula adhuc petit; & perpetuo mugitu frustra rogabit. Aeternitas est duratio semper præsens, nunquam sine suspirio, & horrore nominanda: est rota quæ semper volvitur: est juge, interminatum, semperque inchoans principium. Seria ejus cogitatio mundi delictis miscet absinthia; lethali que mærorum attonitos homines, ac veluti sideratos, dejicit. Hæc animam rebellem domat, & curis inanibus indormiscentem excitat ad virtutem: hæc famem, & sitim condit: hæc omnem laborem facilem, jucundum omnem dolorem, omnem poenam suavam, & brevem esse persuadet. Impleantur numericis notis ingentia cæli spatia, quacunque in immensum protenduntur. Quis præter Deum poterit hanc propemodùm infinitam numerorum seriem exprimere? Hi tamen numeri innumerabiles nec initium quidem aeternitatis sunt. Tot anni, tot sæcula labantur, quot sunt in illis unitates; nondum aliquid de aeternitate decessit. Nondum pervenerunt ad desperatissimæ aeternitatis initium infelicissimi mortales, qui perpetuo inferni incendio cruciantur. Ad hanc considerationem si non horrescis, si vitam seridè non emendas, quovis saxo durior es.

C A P U T I V.

De Gula. Ejus mala, & remedia. Quæ sint indicia devictæ gula.

1. Primum tibi certamen adversus gulæ vitium ineundum est, quæ pabulum cæteris subministrat. Morti corporis & animæ nos gula iniciavit. Primi enim parentes nostri, pomi

interdicti esu omnes homines, antequam gignerent, peremerunt. Nunc eadem animarum hostes utuntur; ut enervato omni vigore nos proterant, & conculcent. Hinc stupor, languor, & tædium: hinc scurrilitas, loquacitas, dissolutio: hinc immunditia, rixæ, contentiones: hinc mentis hebetudo, destructio omnium virtutum. Hinc rei familiaris profusio: hinc egestas: hinc longa morborum series, & ipsa denique mors, graviore ciborum sarcinâ accelerata. Pauci sunt infirmi, quos gula ad aegritudinem non adegerit. Nam si noxiis humoribus, ex nimio cibo, & potu congestis, careat corpus, tentari quidem à morbo, sed non subigi posset.

Plures occidit gula, quam gladius.

2. O vilissimam ventris servitutem, ô inexplebilè cupiditatem! Modicum tibi corpus natura præbuit; vincis tamen vastissimorum, & edacissimorum animalium aviditatem. Taurus paucorum jugerum pascuis impletur; una sylva plures nutrit elephantos: tibi angustus est Orbis; non sufficit ventri tuo, quicquid volat in aere, quicquid natat in undis, quicquid latet in sylvis. Aspice potentum culinas, & concursantes inter tot ignes coquos: vide fervorum, & ancillarum sudantem cohortem: vide stragem animalium, & natantia vino penuaria: observa, quanta sollicitudine argentum ordinant pueri; quantâ arte disponunt ferula, inferunt patinas, scindunt aves: quantâ celeritate discurrunt ad ministeria, Vix credes unam esse domum, cui tot Consulium, & Regnorum vina promuntur; cui mensæ tanto tumultu apparantur. Non præcipio ut subtrahas ventri alimenta. Contumax est; non potest vinci, quotidiano indiget cibo. Verùm latet hic dolus, & subtilissimus concupiscentiæ laqueus; quo sæpe anima irretitur, obtentu necessitatis, negotium obumbrans volupratis. Vis scire, quam parvo fames extinguitur? Te ipsum numera, metire corpus, stomachum consule. Scies, non esse necessarium, quod mensuram excedit. Naturæ pauca sufficiunt, luxuriæ nihil.

3. Fames non est ambitiosa; contenta desinere, quo desinat non quærît. Elapso momentaneo palati judicio, non suavibus sapit pretiosum, quam vile. Si esuris, edendum est: si sitis, bibendum. Sed utrùm panis plebejus sit, an siliagineus: utrùm aqua ex proximo amne excepta, an multâ nive refrigerata, nihil pertinet ad naturam. Hoc unum illa jubet, sedari famem, sitim extingui. Pisces è supero, inferoque mari,

à flu-

à fluviis, & lacubus evocati, detractæ è celo aves, ereptæ è sylvis feræ, diversa vini genera, & omnia Apicii condimenta, infelicis luxuriæ tormenta sunt. Epicurus sobrium victum voluptatis gratiâ commendat: nihil est enim tam lautum, quod nausea non reddat insipidum; nihil tam insuave, quod delicatum non faciat fames. Vis omnem cibi & potus superfluum curam abjicere? exitum specta. Citò morieris, & corpus istud, tanta epularum varietate nutritum, foedis vermibus pabulum erit. Considera, quali convivio te escam præparas; & sic carnem nutri, ne mentem opprimas. Cibo utere, qui parabilis sit, & ubique occurrens, nec patrimonio gravis, nec valetudini. Magna pars libertatis est, bene moratus venter, & patiens contumeliæ. Multa quam supervacua essent non intelleximus, nisi cum deesse coeperunt. Eget corpus alimonia, non cupiditatis, aut lautitias.

4. Non est autem quod te laudes, si contempseris superflua. Tunc laudabilis eris, cum contempseris necessaria: cum tibi persuaseris, fordidum panem ad victum; modicum vinum & debile, vel aquâ debilitatum, ad potum satis esse: cum didiceris, herbas non tantum pecori, sed homini quoque nasci. Tunc te admirabor, cum solam necessitatem, ac virium reparationem, Deique gloriam, in cibo sumendo spectabis: cum lautiores epulas, & magnatum convivium contempseris: cum invitus ad mensam accedes, sicque alimenta sumes, quemadmodum pharmacum ægroti: cum voluptatem gustus, quia tolli non potest, compescere & moderari studueris: cum tibi molestum fuerit, quidpiam delicatius, valetudine exigente, accipere: cum verâ denique mentis & corporis puritate imbutus fueris. Non enim in corporis attenuatione probatio abstinentiæ sita est, sed in perfectione castitatis.

C A P U T V.

De Luxuria. Quam turpe sit hoc vitium. Quam facilis in id lapsus, & quomodo evitandus. Voluptas animi sectanda, que solida est.

1. **N**ullum vitium isto turpius: nullum, de quo magis erubescamus. Vel nudum ipsius nomen non carere ignominia edixit Apostolus, præcipiens, ut, quæ hujusmodi sunt, nec nomi-

nentur in nobis. Hinc ille pudor, quo solent ingenui ac probi homines affici, si semel admissum aliquod immunditiæ peccatum aliis innocuisse suspicentur. Hinc lubricos adolescentiæ errores quidam in secretissimo penitentiæ tribunali ministro Christi abscondunt, æterna potius tormenta, cum æterno dedecore, subire post mortem eligentes, quam imaginariam hujus vitii infamiam in hac vita. Huic autem limo infixus vix emergit. Conclamata est ejus salus, quem hæc lues infecit. Quid enim possunt ad hoc humanæ vires? *Nemo potest esse continens, nisi Deus det.*

2. Primum itaque hujus morbi remedium, fervens ad Deum oratio est, ut ipse te sanet & præservet, qui solus potest. Tum impuris cogitationibus resistere in ipso accessu oportet, eâ celeritate, quâ ignitum carbonem excutis à vestimento. Væ tibi, si te semel dimiseris ad aliquid quantumvis minimum in hoc genere deliberandum. Proxima deditio est arx, cujus gubernator incipit cum hoste miscere colloquia. Omnis item præcidenda pravitate occasio ab otio, à gula, ab omni specie impura, à malorum convictu, & societate: nec quidquam in hac lucta negligendum. Sunt etiam in justis quædam hujus vitii reliquiæ, omnino extirpandæ: est latens quidam serpentis sibilus: sunt quædam affectuunculæ; quæ tametsi malæ non sint, sunt tamen principia peccatis præludentia, quibus sensim sine sensu fascinata mens, nisi statim abruptas, adhærebit. Nunquam magnus eris, si hæc minima spreveris. Magna à parvis initium sumunt.

3. Ante omnia cavendum, ne te nimia tui fiducia decipiat. Quisquis non timuit, jam lapsus est. Quot & quales viri post confessiones, & victorias; post signa & magnalia, incauto fœminæ aspectu, corruerunt? Non afferro hic Samsonis, Davidis, & Salomonis, toties decantata exempla. Sunt alia recentiora, & quotidiana. Et ut desint aliena, habes tu ipse in te, unde erubescas; unde discas, non altum sapere, sed timere. Nonne extremæ dementiæ est, inter tot omnium ætatum & gentium documenta adhuc aliquid audere, & non vitare discrimen? sed hæc est semper humanæ pervicaciæ incredulitas, ut nunquam credat alios cecidisse, nisi & se viderit interire. Facta est mulier à Deo adiutrix viri; sed dolo serpentis personam sumit hostilem. Nihil in illa, nisi quod feriat, quod urat, quod interficiat. Nulla est hyæna, nullus basiliscus, qui cum illius voce & oculis conferri possit. Ah! fuge ejus aspectum; fuge colloquium,

quium, quicumque tuam optas salutem. Suum morem illa retinet, semper hominem expellit è paradiso.

4. Familiare hic est, multas prætexere excusationes necessitatis, consuetudinis, puræ intentionis: sed latitant sub specie boni ingentia mala. Indè enim profluunt nocitura libertates, incauta colloquia, gestus leviores, modestiæ neglectus, crebra munuscula, & quædam hilaritudines, quibus paulatim deponitur pudor, & tota demum exiit verecundia. Crescunt hæc per intervalla; & qui rubore suffusus, ad sola mulierum vestigia horrescebat, jam vultu constanti lascivientes oculos, nudatumque pectus intuetur; & blando intus operante veneno, prius damnâ patitur, quam periculum senserit. Sic paulatim rationis oculus caligare incipit, postea obæcatur. Sic anima cælo nata affigitur humi, immemor Dei, immemor sui, donec flamma concupiscentiæ semper duraturo incendio absorbeat. O miseri, quorum fœdæ, & momentaneæ voluptates tam luctuoso exitu terminantur! omnes puto Sardonis herbis saturos esse; moriuntur, & rident.

5. Quid quæris, stultus homo, inops proprii consilii, alieni delertor? Voluptates? Deus cælo æternas reposuit. Vis hujus sæculi fallaces, & excludi æternis? Ubi ratio, ubi prudentia? Cælum intuere, & omnes ejus beatissimos cives. Olim panem cum cinere, potum cum fletu miscebant. Vidisses eos in mundo angustiis undique oppressos, sordibus obscuratos, semper lacrymis madidos, semper vigiles in oratione, extra omnem mundi lætitiâ positos. Viam sibi ad cælum equuleis, gladiis, & crucibus fecerunt. Respice infernum, & desperatam damnatorum turbam, ignibus, tenebrisque perpetuis sepultam. Hi falsa mundi gaudia, carnisque delicias & luxum olim amplexi, nunc serò cognoscunt, quantum sibi nocuerint voluptates. Hæc sedulo contemplare, & si credis, exhorresce. Momentaneum est quod delectat, æternum quod cruciat.

6. Quod si etiam in hac vita placet voluptas; cur non magis solida, vera, impolluta, immutabilis, quæ ex animo benè composito venit, ut de tuo te ipsum oblectes? Carnis voluptas mollis est, caduca, fucata; semper mero & unguento madens, & timens publicari. Ejus statio fornices, popinæ, & loca censorum metuentia. Si foris nitet, introrsus misera est. Cùm incipit, tum extinguitur, & in ipso sui usu perit.

Voluptas verò animi tranquilla, excelsa, invicta, semper secunda & stabilis, nec satiæ habet, nec poenitentiam. Nullus eam pudor comitatur, nullus sequitur mæror, nec suum unquam possessorem destituit. Hac si frui desideras, omnes carnis illecebræ vincendæ sunt. Vera enim voluptas est, omnem contemnere voluptatem.

CAPUT VI.

De Avaritia: malitia ejus perstringitur. Collatio pauperis, & divitis. Opum fallacia, & vanitas.

1. **H**Æc est Avaritiæ pessima fraus, quam prænoscerè debes, ne decipiaris: occultat se; nec ullum reperies, qui se avarum confiteatur. Ille divitias congregat, ut sibi & liberis prospiciat: hic ut pauperum indigentiam consulat: alius ut redimat piis operibus peccata sua. Sed congestum aurum nemo istorum erogat: imò nova semper quærentur, quæ addantur acervo; & dum quærendo teritur tempus, elabitur vita, cui opes quærebantur. Ut ægrorum sitim aqua non sedat, quam sitibundus placido amne fluentem videt, & agit manu; nisi os admoveat, & gelidos hauriat latices: ita Avarus nullâ re satiari potest; quia menti ejus, in qua residet Avaritia, thesauri, & pecuniæ non possunt illabi. Animam Dei capacem solus Deus implere potest.

2. Congeratur in te, Avare, quicquid omnes locupletes possederunt: ultrà Salomonis opulentiam fortuna te provehat: terram marmoribus, auro parietes, gemmis laquearia abscondas. Non tantum habere tibi liceat, sed calcare divitias. Accedant statuæ, & picturæ, & quicquid ars luxui serviens elaboravit: majora cupere ab his disces. Naturalia desideria finem habent; ex falsa opinione nascentia infinita sunt. Quid refert, quantum tibi in arca, quantum in horreis lateat; si non computas acquisita, sed acquirenda? Toto eget mundo, cujus non explet mundus cupiditatem. Atque utinam considerares, quanta secum mala divitiæ afferant, quanta auferant bona! Invenires procul dubio, quàm vera sit Apostoli sententia; *Radix omnium malorum est cupiditas*. Indè germinant fraudes, indè consurgunt bella; hinc perjuria, hinc proditiones oriuntur. Tolle avaritiam, & non est

B

discor-

discordia: desinat avaritia, & cessat ambitio. Hæc terram latronibus complet, mare piratis, urbes tumultibus, domos insidiis, forum injustitiâ. Quædam nimirum societas, penè etiam nominis, est vitiiis & divitiis.

3. Confer, si placet, inter se pauperem & divitem: cerne vultum utriusque. Hic plenus sollicitudinum, tetricâ facie tristitiam animi prodit: ille serenâ fronte sincerum mentis gaudium ostendit. Hujus, inter ærumnas cor exedentes, bracteata felicitas est; illius mens, mœroris vacua, internæ pacis jucunditate perfruitur. Hic quærendi cupiditate anxius, amittendi metu miserimus, ad omnes fortunæ injurias expositus, quò plus habet plus cupit. Ille in paupertate ditissimus, optat quod satis est, nihil timens; quia nihil habet quod sibi adhæreat, quod sibi eripi possit. Quam lætos dies ducit pauper, quam placidas noctes! Dives autem, æger animi, morbum suum, quocumque pergit, secum trahit, spinis undique circumseptus. Sed lethalis est sopor, qui non sentit aculeos.

4. Audi, miser, cujus inexplebilis avaritia est. Omnibus licet locis testa tua resplendeant: licet immensos pecuniarum acervos possideas: quamvis, ultrâ mare latifundia tua extendantur; veniet tamen, veniet dies ab æterno statuta, quâ hæc omnia simul cum vita, amaro & invito animo deserēs. Abibunt, peribunt hæc omnia; propter quæ pereundum tibi erit. Tunc demum intelliges, quàm contemnenda mireris; simillimus pueris, quibus omne ludicrum in pretio est. Illos reperti in littore calculi leves, & aliquid varietatis habentes delectant: tu circa auri glebas, splendidosque lapillos insanis cariùs ineptus. Non dico, ut divitias non habeas, si te Deus divitem fecit; sed ut habeas, nulli detrahas, sine cujusquam injuria partas, sine sordidis quæstibus, sine solitudine, & superflua cura. In domum illas, non in animum, recipias; paratus his carere, cum Deus voluerit. Ille verè locuples est, qui divitiis non eget. Ne expectes, ut fur, vel casus eripiant tibi quæ possides, occupa tu eorum vices, & aufer tibi ipsi animo circa exteriora indifferenti, quidquid alii auferre possunt. Tuus eris, si hæc tua non erunt.

5. Disce à te remove pomam, & cultum victumque tuum non ad exempla compone, sed ut Christiani suadent mores. Potest paupertas se in divitias convertere advocatâ frugalitate. Exiguum natura desiderat, non esurire, non sitire, non algere. Potēs habitare sine marmorario fa-

bro; potēs vestiri sine commercio Serum. An non sitim extinguet poculum, nisi gemmeum aut crystallinum sit, quo simul bibas & timeas? Gladius non scindet panem, nisi ebur, & margaritæ in capulo niteant? Pelvis fictilis non excipiet manuum sordes? Nec lumen lucerna ministrabit, nisi sit aurificis opus? Auro servit, qui se auro ornari putat. Quanto utilius foret, veras amare divitias, quæ hominem meliorem faciunt; quas nulla fortunæ iniquitas nec ipsa mors auferre potest? Quid pauperiem times, integrum Regnum ferens in corde? Regnum Dei intra te est. Absit ut aliud bonum quæras. Quære bonum tuum. *Nemo bonus, nisi solus Deus.* Hic tibi possessio & regnum sit, in quo sunt omnia bona, omnes thesauri. Cui Deus totum est, huic mundus nihil est.

6. Quicquid nitidum, quicquid magnum in mundo apparet, inane est, fictitium est, nihil est. Quid miraris cum vides hominem auro, & purpurâ indutum, & magnâ fervorum catervâ stipatum? Pompa est. Ostenduntur hæc omnia, non possidentur: & dum placent, transeunt. Non capio hujus rei fidem à Lycæo, vel à Porticu, non à Cruce Christi, non ab æterna Dei Sapientia; sed ab ipso mundo, ab ipsis vanitatum mancipiis. Audi Amanum opibus, potentiâ, honoribus super omnes tunc mortales eximium. Convocat auditores, & coacto cœtu omnia nihil esse pronuntiat. *Nihil, inquit, me habere puto; & causam adjecit: Quam diu videro Mardocheum sedentem ante fores Regias.* O ludi-bria, ô cæcitatem! Sæpè legi, & audiivi omnia nihil esse collata cum bonis, quæ virtus parit, quæ nutrit æternitas: sed vehementius depressa sunt; coram nihil visa sunt nihil. Nihil igitur facis, si nihil spernis. Spernendum est aliquid quod in te sit, quod aliquid sit. Comprimens cupiditas, ac veluti sub vinculis habenda; ut assuescas colere paupertatem, & usu rerum res ipsas metiri. Facile autem contemnes omnia, si semper cogites te moriturum.

C A P U T VII.

De Ira, Character irati. Effectus, Causæ & remedia Ira.

1. **I** Rascor iræ. Sola hæc ira justa est adversus monstrum rabidum & execrabile; adversus affectum maximè implacidum, & turbulen-

lentum: qui si semel invaserit hominem, vix in eo humanæ naturæ vestigia relinquit. Ira brevis infania est, sui impotens, armorum, sanguinis, & suppliciorum avida; decoris oblita, necessitudinum immemor, in ipsa irruens tela, ut alteri noceat, ruinis simillima, quæ super id quod opprefferunt franguntur. Linqvit decor omnis iratos. Flagrant & micant oculi, tumescunt venæ, horrent capilli, quatiuntur labia, strident dentes, spumant ora, rabida vocis erupcio colla distendit. Non est ullius affectûs facies turbatior. Fœdatur vultus, contrahitur frons, nutat caput, vacillant pedes, agitantur manus, & totum corpus indecora jactatione huic illuc circumferitur. Adjice minaces gestus, complosas manus, pulsatam humum, percussum pectus, evulso crines, scissa vestimenta, & sanguinem ab imis præcordiis exæstantem. Qualem, putas, intra esse animum, cujus extra imago tam fœda est? Qualia Poetæ inferni monstra sinxere, ignibus ardentia, succincta serpentibus, diroque mugitu perstreptentia; talis est irati habitus, turpis, cruentus, æstuans, crudelis, & in ferinam rabiem degenerans. Cætera vitia licet abscondere, & in abdito alere: ira se profert, & in faciem exit, ac velut ignis omnia corripit: quantoque studiosius eam tegere conaris, eò amplius effervescent. Modi nefcius est, nec frænum paritur, quem ira possedit.

2. Reliqua item vitia certis quibusdam finibus coercentur; iræ nihil intactum, nihil est inaccessum: cœlum ipsum petimus iracundiâ. Hinc blasphemias; hinc querimonias adversus Deum; hinc de ejus providentia motæ ab impiis controversiæ. Nec his dumtaxat irascimur, à quibus nos læsos existimamus; sed futuræ etiam injuriæ cogitatione offendimur, & qui facturus esse injuriam, falsâ plerumque imaginatione, creditur, jam fecit: adeò ingeniosi in vitiis sumus. Sæpe nescimus quibus irascamur, irascimur tamen: & si alius desit, in quo impetus ille frangatur, contra nos ipsos exandescimus. Ut verò scias, non ex sola injuria nasci hunc affectum, iræ etiam nostræ sentiunt rabiem, qui nec offendere nos possunt, nec contumeliâ afficere. Sic vestimenta sæpe scindimus, vasa projicimus, frangimus calamum, laceramus chartam, cum his uti ex animi sententia non valemus. Sic in furorem sæpe nos agit aut versus calix, aut mensa negligentius posita, aut parum agilis puer, aut tracti subbellii stridor, & alia multa, quæ iram nostram nec meruerunt, nec

sentiunt. Sic refractarius equus & contumax; sic canis oblatrans, & perstreptentes aviculæ; sic importunus muscarum volatus, aut culicum morsus bilem concitant, & impatientiæ nostræ pœnas luunt. Vide quam demens sis. A rebus sensu carentibus, & à brutis animantibus exigis pœnas, quibus par esset tuam potius insaniam castigare.

3. Quod si libeat iræ damna & effectus intueri, nulla pestis humano generi pluris fœdit. Videbis cædes, & urbium clades, & totarum exitia gentium. Videbis pestilentiam manu factam, & magnam occisorum struem, fuscique sanguinis rivus flumina inficientes. Aspice nobilissimarum civitatum fundamenta vix notabilia; has ira dejecit. Aspice solitudines sine habitatore desertas; has ira exhaustit. Aspice incendia domos concremantia; violatos fontes venenis, extinctas familias; hæc scelera ira patravit. Ferarum conventum dixeris non hominum, nisi quod illæ inter se placidæ sunt, hi mutuâ laceratione se perimunt. Accedit huic vitio hæc pernicies, quòd hominem exuit similitudine Dei, cujus opera tranquilla sunt: mentem obcæcat, ne verum videat, ne aliorum monitis obsequatur: omnes animæ facultates turbat & pervertit; cumque pessimè totum hominem afficiat, vix illi tamen ulla turpitudine inesse creditur: adeò vulgus gloriosum existimat irasci. Sed præstat ad remedia accedere, quibus hæc prava affectio, si non tolli omnino, rationis saltem imperio subijci, & ad salutarem modum cogi possit.

4. Ante omnia optimum est primum iræ irritamentum protinus spernere, & ipsis repugnare principiis: nam si cœperit ferre transversum, difficilis ad salutem recursus est. Faciet quantum volet, non quantum permiseris. Cum hostis portis se intulit, modum à captivo non accipit. Facilius enim est non admittere perniciosam, quam admissa moderari. Pars superior mundi, & ordinatior, ac propinqua sideribus nec in nubem cogitur, nec in tempestatem impellitur, sed caret omni tumultu: inferiora sunt quæ fulminant. Ita animus sublimis, quietus semper & compositus, ac in statione tranquilla collocatus, intra se mala premit, quibus ira contrahitur, & verbis suis minimum libertatis permittit: scit enim cum iratus fuerit, mala non tolli, sed fieri graviora. Sicut aves, dum viscum trepidantes excutiunt, plumis omnibus illinunt: sic omnis indignatio in tormentum suum proficit. Plus nocet ira, quam injuria. Qui irascitur, se ab alio

contemptum putat; verus autem aestimator sui non vindicat, quia non sentit. Ultio confessio doloris est. Non est magnus animus, qui repetit mordentem.

5. Audita voce maledicentis statim animadvertendum, non quid illum audire, sed quid te deceat loqui. Non tantum licere debet alienae perversitati, ut serenitatem tuam obducatur. Deus, qui omnia potest, tot improbos homines suffert: tu caeteris deterior, unum ferre non poteris? Ridiculum est te non corrigere malitiam tuam, quod potes, aliorum velle tollere, quod non potes. Si tot peccatorum reus es, quicquid pateris nihil est comparatione gehennae, quam mereris. Quis es tu, cujus aures laedi nefas sit? Scipsum offendit, quia peccat, qui facit injuriam: tibi enim quid accidit? Id quod ab aeterno decretum est pro tua salute. Audi quid dicat Deus: *Si dimiseritis, & ego dimittam vobis.* Ad hoc tonitruum si non expergisceris, non dormis, sed mortuus es. Danda est alienis vitiiis venia, ut tuis impetres.

6. Tollenda ex animo suspicio est, fallacissimum irae incitamentum. Ille me parum humane salutavit, ille inchoatum sermonem cito abrupt, illius vultus averfior visus est. Nec deest suspitioni argumenta, & conjecturae; cum semper ad malum creduli sumus. Major injuriae pars constat vitio interpretantis. Quare simplicitas necessaria est, & benigna rerum aestimatio. Age contra te absentis causam: sitque tibi hoc vitium suspectum; quod quae inviti audimus, libenter credimus; & antequam judicemus, irascimur. Dandum semper est tempus: veritatem dies aperit. De parvula summa iudicaturus tibi sine teste non probaretur; amicum vero condemnas, antequam audias? Rebus quae referuntur statim fidem adhibere, imprudentis hominis est. Multi mentiuntur, ut decipiant; multi, quia decepti sunt. Qui aliquid clam dicit, penes non dicit. Quid iniquius, quam secretum credere, palam irasci? Denique non expedit omnia videre, omnia audire. Non accipit injuriam, qui nescit.

7. Cum scis aliquem male loqui de te, interroga conscientiam tuam, an ipse prius de illo loquutus sis. Tum cogita, de quam multis loquaris. Faciet te moderatiorem respectus tui, si te ipsum consulueris. Nam cur alienae luxuriae non ignoscis, qui nihil tuae negasti? cur mendacia persequeris, ipse perjurus? cur ipse perfidus, fidei acerrimus exactor es? cur tibi licentiam in alios permittis, in te non vis? Succurrat non tantum

quid patiaris, sed quid feceris. Quicquid in alio reprehendis, in venies in sinu tuo. Omnes mali sumus: communi vitio danda est venia. Et si nihil tale fecisti, at potes facere. *Qui stat, videat ne cadat.*

8. Quid novi sit, si inimicus nocet, amicus offendit, filius labitur, servus peccat? Haec omnia ita consueta sunt, ut rosa vere, fructus aestate. Sicut properanti per frequentia urbis loca alicubi labi necesse est, alicubi retineri, alicubi respergi: ita in hoc vitae actu dissipato & vago multae incidunt quarelae, multa impedimenta. Cur indignaris a viro malo injuriam passus? Quod suum erat fecit. Tu vero, si bonus es, boni viri munus exerce: cura ut illum bonum facias. Hoc autem non fit ultione, sed patientia, & beneficiis: & si non bonum, saltem benevoluntiam reddes: si neutrum, te procul dubio meliorem efficies. Ille detraxit de fama tua; graviter tibi infensus est. Quid hic tu? Non credo. Si quid dixit, errore deceptus dixit, mente non mala, zelo bono: prodesse voluit, aut certe laesus a me fuit. Non est injuria, pati quod prior feceris. Vere illam culpam admisi, reus sum; aequum est iustitiae cedere. At gratis impugnor, & sine culpa, Quid inde? Christum imitabor, & dicam cum Propheta: *Obmutui, & non aperui os meum; quoniam tu fecisti.* Aliena dicta, aut facta, tibi mala non erunt, etsi revera mala sint, nisi male eis utaris. Talia sunt, qualis usus eorum.

9. Quae est causa offensionis? Opinio. Tolle damni opinionem, & nihil nocebit tibi. Nulla res attingit aut movet animum, aut ad ipsum intrat: solus ipse se ipsum movet; & quale tulerit iudicium, talia sunt ea quae accidunt. Nihil te laedet, nisi tu te ipsum laeseris. At malus est, inquis, qui me persequitur. Expecta: dabit alteri poenas, quas debet tibi, & jam sibi dedit, quia peccavit. At ratione praeditus est, quare non emendat se? Et tu, qui ratione praeditus es, cur non corrigis impatientiam tuam? cur non vincis in bono malum? Aliena vitia in oculis habes, a tergo tua sunt. Sed age, quisquis es, cui dulce videtur ulcisci, datur tibi operatae ultionis facultas; cum hac tamen iustissima lege, ut a majori incipias. Ordo injuriae praescribat ultionem. Graviorem omnium hostem iram tuam habes; haec plus te offendit: ab ista aspiciare vindictam. Non sunt quaerendi in platea adversarii, dum infensus domi lateret. Plato iratus in servum, manum quam percussurus sustulerat,

lerat, suspendit, dicens: Cæderem, nisi irascerer. Prius voluit iracundiam flagellare, quam servum; digniorem flagris existimans dominum irascentem, quam servum negligentem. Quod quisque honestior est, eò fortius iram comprimit.

10. Iudices, & qui præfunt populis, iram interdum ostendere debent, ac etiam exhibere; ita tamen, ut rationem non præveniant, sed quasi ancilla subsequatur. Corrigendus est qui peccat, & castigandus; sed sine ira. Si vir bonus irasci turpiter factis debet, omnis illi per iracundiam vita transibit. Quod enim momentum erit, quo non videat improbanda? Deficiet, si toties à se iram, quoties causâ poscet, exegerit. Placidus itaque & æquus errantibus, talem affectum erga illos habebit, qualem medicus erga phreneticos. Sicut non commoveris ob algores & fervores, qui à tempestatibus suas vices obeuntibus inducuntur: ita nec irasci debes propter injurias, quas improbi homines pro sua natura inferre solent. Ægri intemperantes sunt, in quibus nihil est sani. Satis acerba erga contumeliosum vindicta est, nullam petere ab eo vindictam. Ille lædit ut doleas; si tu non doles, ipse dolebit, videns ereptam sibi contumeliæ voluptatem; adeo fructus injuriæ in sensu & indignatione patientis positus est. Convitia, si irascere, agnita videntur, spera exolefcunt. At turpe est, inquis, contemni, læsumque honorem non reparare. Imò turpe est timere contemni: non enim hoc timet, nisi qui contempti dignus est. Non respicit sapiens, quid homines turpe judicent, nihil illi turpe, nisi peccatum. Contemnor, ait, ab aliquo? Ipse viderit. Ego curabo, ne quid contemptu dignum agam, aut loquar. Odit me aliquis? Viderit. Ego omnibus erò placidus, & benignus. Sic invicta patientia, improborum malitiam superat & fatigat; Deumque imitatur, qui ignoscit, qui patientissimus est, & scelera nostra suis beneficiis vincit. Majoris animi est, non agnoscere injuriam, quam ignoscere.

CAPUT VIII.

De Invidia, & Acedia. Utriusque descriptio & curatio.

1. **I**nvidia sui vindex prius in propria sævit viscera, quam in proximi bona. Alia vitia ultrix poena à tergo sequitur; huic etiam præire solet. Invidus enim alienam felicitatem suam fa-

cit tormentum, & de vicini pinguedine ipse macrescit. Simul peccat & plectitur, quem hæc pestis invasit. Cætera vitia certo alicui bono contraria sunt; hoc, omnium bonorum inimicum est, omnium rerum naturam pervertit. Adversatur divinæ bonitati, cui proprium est omnia bona sua communicare: adversatur statui Beatorum, qui aliorum felicitate, ut suâ, potiuntur: adversatur Christianæ charitati, quæ de bonis etiam inimicorum lætatur: adversatur denique legi naturæ, quæ nos omnia bona nostra aliis etiam optare jubet. Sicut oculus eo morbo affectus, quem Ophthalmiam Medici vocant, splendidis omnibus offenditur: ita invidus aliorum virtute, & claritate cruciatur. Invidia dicitur; quia alterius excellentiam nimis videt.

2. Invidet Satan, sed hominibus, sociorum nemini: tu verò homo cum sis, hominibus invidet; quod nec Diabolus quidem facit. Hoc autem animi pusilli est, & proprio judicio se ad infima abjicientis: neque enim alteri invideres, nisi cum meliorem te, & superiorem arbitraberis. Vis invidiâ carere? Sperne hujus mundi fugacis bona, & dilige æterna. Amor æternitatis mors invidiæ est. Non potest mortalia bona aliis invidere, qui sola sempiterna concupiscit. Quis unquam Princeps sutori invidit, aut sarcinatori, artium suarum vilia servitia? Non se demittit ad hæc infima mens sublimioribus occupata. Nonne satis est propriis malis angî, quæ tam multa sunt, nisi & aliena bona te torqueant? Nunquam eris felix, si te cruciat felicior. An putas bona, quæ invidet, alteri erepta, ad te posse transferri? Habet proximus tuus divitias, floret scientiâ, supereminet dignitate. Hæc omnia tua erunt, si ipsum amaveris. Plurimis abundat bonis, qui amat aliena.

3. Jungo Invidiæ Acediam; quia utraque tristitia est: illa de alieno bono, hæc de proprio. Utraque ad pusillos spectat: nam *parvulum occidit Invidia*; & Acedia vitium est languentis animi, bonorumque spiritualium tædio laborantis, qui rei magnitudine ac difficultate deterritus, nihil unquam homine dignum aggrediatur. *Vult, & non vult piger*; semper varius & inconstans, sibi gravis aliis molestus, & continuo sui tædio poenæ incubans suæ. Similis est trocho, qui in orbem quidem agitur, sed non progreditur; atque ita per flagri vim movetur, ut tamen semper insistat. Voluisse eum aliquid deprehendes, sed non fecisse. Omnis ejus operatio insipida, & instar repentis aquæ vomitum provocans,

non hominibus tantum, sed & ipsi Deo. Frustra igitur salutem speras, nisi excusso torpore generosos assumas spiritus, & acrioribus stimulis ad magna te cogas. Ut avis ad volatum, ita homo nascitur ad laborem: & ut desint labores pro Deo assumpti, satis cuique poenarum imponit mundus. Quantum ille laborat, ut divitias consequatur? Quantum ille patitur, ut ad optatam perveniat dignitatem? Magno vitia coluntur. Quod si fugacia bona tanto sudore mercaris; cur non parem adhibes diligentiam, ad felicissimam aeternitatem comparandam? Ah! pudeat segnem esse in re tanti momenti. Brevissimus labor est; merces aeterna. Nihil est tam arduum & tam difficile, quod mens humana, Deo duce, non vincat. Fortiter aude; & difficultatum spectra disparebunt. Quicquid sibi animus imperavit, obtinuit. Age quod potes; omnia poteris. Adjuvat facientem Deus.

C A P I T U L U M IX.

*De Superbia, Ambitione, & inani Gloria.
Icon superbi. Dignitatum vanitas, &
pericula. Tumoris mala, & alexipharmaca.*

1. **S**uperbia, ambitio, & inanis gloria cognata sunt vitia; è quibus, tanquam Oceano, omnium malorum flumina oriuntur. Nam cum sibi pro fine propriam excellentiam proposuit homo, huc omnia dirigit, spreto Dei cultu, neglecta hominum reverentia. Et si illi aditus ad gloriam non patet, nisi per scelera; per scelera ad gloriam ibit: viamque sibi ad praesens decus aperiet, per dolos, & fraudes, proximique ruinam, & eandem. Superbus, Deo odibilis, humano generi intolerabilis, omnia studia, & opera sua ad captandam hominum laudem inflectit. Se gradu potiori dignum putat, sibi que in illo maxime complacet. Majora viribus temere aggreditur, omnibus negotiis se ultrò ingerit, se ipsum impudenter extollit, ceteros aspernatur. Callidè simulat humilitatem, ut à se removeat ambitionis suspicionem. De gradu dejectus, omnia querelis implet, suscitaturque rixas, & odia. Erga inferiores ferum se & truculentum exhibet: erga superiores assentator est, quovis mancipio timidior, & obsequentior. Bona, si quae habet, non Deo, ut par est, sed sibi arroganter attribuit. Affectat in omnibus videri; deque rebus altissi-

mis, quas ignorat, quasi ex propria experientia, subtiliter differit. Aliorum facta curiosè inquirat, temerè iudicat, severè damnat: auget vitia, laudem imminuit. In sermone & incessu fastum quendam prae se fert, aliorumque contemptum. Odit correctionem; respuit consilia, monitis non acquiescit. Bona sibi opinatur adesse, quibus caret: & quae habet, multò majora sibi fingit, quàm sint. Idèò indignatur, & ad pessima quæque flagitia se dejicit, si cæteris tanquàm dignior non præferatur, si se & sua negligi suspicetur. Fluctuat cor ejus perpetuis motibus; quia cum honor, quem cupit, in aliena sit potestate, necesse est illum turbidis affectibus continuò agitari. *Initium omnis peccati est superbia.*

2. Pone in statera, si sapias, & compara cum minima aeternae felicitatis particula, quaecumque tibi optanda in hoc saeculo videntur, regna, imperia, Orbem denique totum; excutiet illa suo pondere mundum universum cum pompis suis, tanquàm folium, quod vento rapitur. Erige te ergò ad aeterna; & te dignum fac caelo, cui natus es. Excute superbas tuæ excellentiae cogitationes & te veris bonis metire. Si te Caesar adoptasset in filium; quis ferret supercilium tuum? Nunc autem Dei filius es. Christi sanguine redemptus. Cur non cogitas originem tuam? cur te abjicias ad terrena, tuo genere prosus indigna? Ad caeli & siderum dominatum te vocat Pater: ad possessionem semper duraturam. Hic ingentes sume animos, hanc promissione extolle, ab hoc Patre nobilitatem tuam jacta, ad ejus similitudinem mores tuos compone. Haec est via, quae ad veram gloriam perducit.

3. Quid sunt sceptræ, quid coronæ? Fulgidæ compedes, & clara miseria; quae si plenè hominibus nota esset, nunquàm de solio litigarent. Plura essent regna, quàm reges. Magna servitus est, magna fortuna. Isti, quos vulgus beatos censet, longè aliter de se sentiunt: nam gravior ipsis incumbit felicitas, quae graves illos populo reddit. Tunc laudant otium lenè, & sui juris. Tunc odio est illis fulgor, quem prius admirabantur. Tunc attoniti & trementes de terrenorum vanitate philosophantur. Tunc mortem formidant, & tremendum Dei iudicium: ante cujus conspectum nihil proderit tanto studio quæsitæ dignitas, tot parta sudoribus, & empta sanguine. Sic igitur vive, ut securum te inveniat illud tribunal. Qui nunc humiliatur, tunc exaltabitur.

4. Insanis, si te putas adeptâ dignitate securum, & quietum fore. Quod olim licuit, jam non

non licebit: minor licentia in magnis est. Quo altior fueris, eò magis vitia tua apparebunt. Non latet qui in fastigio est. Si qua tibi olim tranquillitas fuit, jam perit. Nullum tibi secretum liberum erit: nullum poteris diem ex arbitrio tuo disponere. Magni sunt ex alto casus. Frustrà requiem ibi quæris, ubi omnes periculum, & laborem, multi miserum vitæ exitum, invenerunt. Non capiunt securas dapes regie mensæ. Auro & gemmis bibuntur toxica. Quot Reges proprio sanguine solum purpurarunt? Lubrica in summo statio est; pendula omnia, & præcipitio proxima. Tutius itur per plana. Quàm magnus admirantium, & plaudentium numerus, tam magnus invidentium est. Quanti ibi insidiantium acervi, & oppugnantium? quàm intuta omnia, & suspecta; Non servis fides, non amicis, non filio, non fratri. At humi jacentem domum non intrant scelera. Securus vivit qui latet. Nullum timet, quem nemo timet.

5. Si equum videres, aut canem, inter cætera suæ speciei individua principatum assumere, numquid risum cohibere posses? Tu verò majori cachinno dignus es, si super reliquos homines te extollis; quòd ditior aliis, seu potentior sis. *Quid superbis terra, & cinis?* Nemo efferrì potest nisi ex proprio bono. Quid est autem tuum bonum, si omnia à Deo accepisti? Nihil tuum nisi peccatum. Quod si omnia accepisti, illi redde gloriam, qui tibi bona sua largitus est. Numquid equus equo præfertur; quia multum pabuli habet, & multum hordei; quia frænum aureum, & gemmata ephippia? Nequaquam; sed qui celerior est, alium antecellit. Ita homo, ni stultus sit, gloriam ex eo non quæret, quod est extra se. Sed melior, inquis, sum, & nobilior cæteris. Si hoc dicis, omni honore indignus es; quia nemo dignè honoratur, nisi vir bonus, qui honorem spernit & gloriam. Vera nobilitas nescit extolli; & ubi vitæ splendor est, ibi quoque modestia reperitur. Maxima sublimium gloria est, quàm maxime se submittere.

6. Cognosce conditionis tuæ imbecillitatem, metire corpusculum tuum: multa reperies in te, ob quæ deprimi debeas; nihil, quo possis extolli. Noli Geometras, & Philosophos spernere: omnis terra punctus est. Quàm miserè despis, si regna in puncto statuis, & dividis dominationes. In parvo nemo magnus. Hæc terra, quam tumido incessu premis, mox te premet: nec amplius ex ea possidebis, quam frigidis & putrescentibus membris occupabis. In nunc, & in hoc nihilo ma-

gna & immortalia ædifica. Hic furores tuos, hic elatam exerce insolentiam. Dilata hic cupiditates tuas; hic acies, hic bella molire. Cùm multum insanieris, serò tandem cognosces, quàm vana dignitatum nomina, quàm fallaces honorum tituli fuerint. Vitreum est, quicquid hic lucet: dum splendet, frangitur. Magnæ arbores diu crescunt; unâ horâ extirpantur.

7. Magnum superbiæ irritamentum præcidisti, si lateas. Nemo oculis suis lautus est, nec paucorum quidem & familiarium; sed apparatus vitiorum suorum pro modo turbæ spectantis expandit. Quis eam, quàm nulli ostenderet, induit purpuram? Quis posuit secretam in auro dapem? Quis sub umbra rusticæ arboris luxuriæ suæ pompam solus explicuit? Ambitio scenam desiderat; nec ullibi potentius vires suas exerit, quàm inter hominum laudes. Apis si mel fecit, equus si cucurrit, arbor si fructum protulit, nihil ultrà quærunt: homo plausum desiderat, digitoque monstrari, & dici, Hic est. Sed si attentius consideraveris, qui sint isti, à quibus optas laudari; nihil facilius, quàm vulgi plausum, contemnes. Homines vani, & mutabiles sunt; quos sæpè dicis insanire, qui se omni horâ amentie damnant, & sua sæpè reprobant consilia. Brevis vita est & laudantis, & ejus qui laudatur, sitque id in angulo terræ, quæ punctum est: ac ne ibi quidem omnes consentiunt; nec quispiam sibi ipsi. At magnum est, laudari à posteritate: ab his nimirum, quos neque vidisti, nec unquam videbis. Cur non doles, te non fuisse laudatum ab his, qui ætatem tuam antecesserunt? Sed singe, immortales eos fore qui tui recordantur, tuique futuram immortalem memoriam: quid hoc tibi mortuo proderit? quid prodest vivo? Sæpè laudaris ubi non es, & cruciaris ubi es. Pretium cujusque rei in ipsa est: nec melior sit, si laudetur; nec deterior, si laude careat. An sol, si desint spectatores, de luce quidpiam amittit? An carebit dulcedine ficus, flos venustate, gemma nitore, nisi encomiis celebrentur? Magnum argumentum est animi ab altiori sede venientis, laudes hominum aspernari, & seipso contentum esse. Laudes perdis, si desideras: nam quid laudabile in te est? quanta est fragilitas tua, quanta miseria, quanta salutis tuæ incertitudo? Servus inutilis es, etsi omnia feceris, quæ præstare teneris. Quâ verò fronte audebis dicere, te omnia fecisse quæ debes? Time igitur, ne intès non sis; quod foris diceris: & cave, ne ea laudentur in te, ob quæ ipse displices tibi. Redde Deo, quæ

ab ipso habes, esse, vivere, intelligere: nihil supererit tibi nisi peccatum. Nihil ergo cum sis, de nihilo gloriari non potes. Incipies esse aliquid, cum te nihil esse cognosces.

C A P U T X.

De totius corporis, sensuumque exteriorum moderatione. Quantum corpori indulgendum. Castiganda oculorum licentia. Vestium luxus damnatur.

1. **H**anc sanam & salubrem vitæ formam teneto, ut corpori tantum tribuas, quantum valetudini satis est. Durius tractandum; ne animo malè pareat. Indulgendum illi, non servandum. Cibus famem sedet, potio sitim extinguit, vestis arceat frigus, domus munimentum sit adversus injurias temporum: ad alia, quæ inutilis labor, veluti ad ornamentum adjecit, subsiste pavidus, & time; his enim insidiæ adversus animam parantur. Omne honestum vile est ei, cui nimis carum est corpus, qui pro illo nimium timet. Major es, & ad majora genitus, quam ut sis vile mancipium corporis tui; quod equidem non aliter respicere debes, quam ut vinculum animi, & libertatis. Vir probus & sapiens ejus curam habet: non, tanquam propter ipsum vivat; sed quia sine illo non potest. Corpus instrumentum est animæ. Quis autem artifex, neglectâ arte, in curandis instrumentis tempus terit? Hebetis ingenii est, circâ corporis ministeria occupari.

2. Quia per sensuum fenestras mors in animam ingreditur; stude illos à terrena vita ad cœlestem traducere: eosque sensim abducito à nimia operis, quod exercent, attentione; ne se avidius rerum terrenarum delectationibus immergant. Servire sensus debent, non imperare. Oculorum inprimis castiganda licentia: nam cum celerimè videant, rerumque plurimarum imagines ad phantasiam, & inde ad mentem transmittant; gravium peccatorum semina in appetitu excitant, nisi firmâ custodiâ muniantur. Si exterioris oculi rectitudinem interioris puritas comitetur, Dei vestigia ubique impressa reperies: & cum Deum in creaturis venerari didiceris, ex his suaviter attolles animum ad divinæ Majestatis contemplationem. Mulier compta elaborata luxuria est: nunquam in ea figas obtutum; quia peribis. Comœdias, choreas, tornea-

menta, theatrales ludos ne spectes: dissipant enim mentem, & ludicris occupant curis; ut se ad cœlum erigere nequeat. Ubi errat oculus, errat affectus.

3. Auditus sensus est disciplinæ, per quem notio veritatis & sapientiæ, quasi per januam, mentem ingreditur. Sepi itaque aures providâ circumspectione; ne pro veritate mendacium, pro sapientiâ stultitia in penetralia cordis irrumpan. Claude illas oblocutionibus; claude suffurris, claude nugis & rumoribus, claude otiosis narrationibus; omnique rei, quæ nihil ad animæ profectum confert. Sicut qui audivit symphoniam, fert secum in auribus modulationem illam, & dulcedinem cantûs, etiam cum discessit: ita malus sermo, quamvis non statim officiat, semina tamen in animo relinquit, quæ diutius hærent, & ex intervallo recurrunt. Deum intus loquentem eò frequentius audies, quod rarius homines audieris. Omnia odoramenta arte confecta effœminatorum sunt, & malè audientium. Ideo, rejecto omni odore, fac ut bonis moribus suavissimam virtutum fragrantiam redeas. Gustum verò castigabis abstinentiâ, & sobrietate; Tactum ciliciis, verberibus, duriori strato, aliisque asperitatibus. Satius est corpus affligere, & servare; quam noxiis blanditiis & ipsum & animam perdere in æternum.

4. Cum ex habitu cultuque corporis internus animi status palàm fiat; ea procul à te sint, quæ solent indicium esse animi pravi & perturbati. Qui olim sapientes inter Ethnicos dicebantur, nec digitum quidem sine ratione exerere viro probo permiserunt. Tantam à te rectitudinem non exigo, sed opto: idque edico, ut abstineas à risu, à scurrilitate, à dissoluti hominis licentiâ, à manuum gesticatione, à præpropere incessu. Ut nihil in te appareat, quod possit offendere intuentes: non fordes vestium, non frontis rugæ, non motus incompoliti, non signa contemptus, seu animi abalienati, non quicquid nauseam, vel fastidium parit. Multa possunt honestè fieri, quæ non possunt honestè videri.

5. Homo nudus creatus est & non erubescibat; non enim poterat rubore eum afficere nuditas ignorata. Postquam verò peccavit, abjectâ innocentiae chlamyde, quæ satis eum tegebat; externa vestis pudori velando necessaria fuit. Sed quod olim in penam irrogatum fuit, nunc in dignitatis prærogativam transivit. Quæruntur vestimenta; non quæ tegant, sed quæ ornent, quæ alienis oculis ac libidini placeant. Index ani-

mi

mi vestis est. Nimia ejus accuratio, totusque vultus de speculo & capsula, muliebris ingenii est. Pudebit cultus exterioris, si cogitaveris quid eo tegatur. Qui habet intus ornamenta virtutum, non quaerit externa. Ostentari virtus sine fuce gaudet; quicquid addideris, minus est illa. Vanus hominum error est, fulgere purpurâ, mente fordescere. Quidam se catenis onerant; sed quia aureæ sunt, infamiam servitutis non metuunt. Aliquos non ligat aurum, sed figit; nam per vulnera insigitur auribus, è quibus saepe patrimonium pendens; & quæ olim pœnarum nomina, nunc ambitionis sunt. Non paucos videbis inter pecuniam & speculum diu occupatos, qui magis solliciti de capitis sui decore sunt, quam de salute. Ita prævaluerunt stultorum hominum depravata judicia, ut se rebus ornari putent, quas calcare deberent. Sitigitur vestis tua artis expertus; non ad pompam, sed ad necessitatem, intra fastum, supra sordes, & ad vitæ conditionem temperata. Auro te licet & margaritis exornes, sine Christi decore deformis es. Hic est decor, qui semper manet; qui non carnem morituram, sed teipsum intus exornat. Infana ambitio est, finum tegere auro.

CAPUT XI.

De custodia lingua. Quanti momenti sit, & quam difficilis. Quid in sermone servandum; quid vitandum. Qualiter toleranda vitiosa aliorum lingua.

1. **T**anti momenti est custodire linguam, ut majori cura servanda sit, quam pupilla oculi; quia *mors & vita in manibus linguae*. Qui eam cohibere nequit, urbi patenti absque murorum ambitu comparatur. Vix tamen domari potest sine speciali Dei auxilio. Domat homo leonem, domat taurum, domat ursum; & non domat linguam suam. Innata est enim naturæ humanæ loquacitas; ut quod cupit & concipit, statim proloqui gestiat. Tum lingua vicina est cerebro, os phantasiae; ut quod illa cogitat, mox derivet ad os, & in verbo effluat. Docuit te natura, quam sit necessaria linguae custodia, cum duplex ei munimentum objecerit, dentium & labiorum. Sicut autem odor unguenti, pyxidis ore non obstructo, evanescit; ita patente oris janua, omnis animi vigor dissipatur. Male sibi attendit, qui linguae jugiter non attendit.

2. In omni locutione cautus esto, illam comprimens immoderatam affectionem, quæ plerique impelluntur, ad sententiam vix conceptam temerè effutiendam, sine examine & delectu. Fuge duplicitem, & simulationem; sensusque animi, absque involucre & ambiguitate, purissimè profer. Data est tibi à Deo loquendi facultas; ut eâ res, sicuti sunt, verè & candidè enunties. Loquuturus, ipse te consule, an ulla in te exæstuet affectio immoderata; nec quicquam linguae permittas, donec commotio cesset: alioquin plura effundes, quæ te postea dixisse poenitebit. Facile silebis, si nulli perturbationum clamores in corde perstreant; si fuerit in anima solitudo & serenitas. Non potest esse alius sermoni, alius animo color. Si mens sana est, si temperans, si composita: sermo quoque siccus ac sobrius erit. Eâ viciatâ, hic quoque assatur. Cujus notæ quisque sit, indicium oratio est.

3. Nullus sit sermo otiosus. Sicut eligis, quo vescaris; sic elige, quod loquaris. Cibum, per os ingressurum, examinas; cur non verbum egressurum, quod saepe in domo tua graviores tragedias excitat, quam cibus in tuo stomacho? Assuesce plurimum tecum, minimum cum aliis loqui. Viros sapientes saepe poenituit, locutos fuisse; nunquam verò, tacuisse. Animalia, quæ sapientiora censentur, parum quoque vocalia sunt. Garrulitas vitium puerorum, & mulierum est, quibus minus rationis inest. Nihil virtutis in eo est, è cujus ore non nisi vana & inutilia procedunt. Si Deum amares, si tuæ salutis studiosus fores, omnia colloquia tua de Deo essent, de virtute, & perfectione. Nescit amor mentiri; regi non potest. Profunditur quisque in ea, quæ amat; & quæ latent in mente, frequentius ad linguam recurrunt. Ideò minus libenter de rebus divinis loqueris; quia nondum è facie vitiorum emerisisti. Accedit exigua lectio, & meditatio eorum, quæ pertinent ad salutem; ut etiam loqui volentem materia deficiat. *Ex abundantia cordis, os loquitur.*

4. Omnis ferè sermocinatio in congressu hominum, de aliorum vita, moribus, & studiis est. Tot quisque judices habet, quot sunt capita in civitate. Vix illus est, qui oculos domi habeat. Cæcutimus plerique in propriis vitiis discernendis, erga aliena acutissimi. Convitia in proximum plenis valvis admittimus; laudibus vix rimæ patent. Hoc vitium quò communius est, eò studiosius vitandum. Satis tibi negotii cum vitiis tuis; ea carpe & emenda. Arcana tua, sive aliorum,

aliorum, quæ celare ex officio debes, nemini evulges. Plerosque contigit in perplexas incidisse quæstiones, quod imprudenter, quibus non oportuit, secreta crediderint. Sivè uni, sivè pluribus dixeris, idem est. Facile sermo ab uno ad alterum effluit: ab hoc ad omnes. Oritur hæc facilitas ex hoc præcipue; quod cum plus iusto protrahitur sermo, sensim irrepit dulcedo quædam confabulationis, non aliter afficiens animum quàm ebrietas: quare nullum secretum tam abditum & sacrum est, quod non erumpat. Ille tibi arcana sua aperit, tu, veluti pignore fidei accepto, tua vicissim illi communicas. Sed tu forsitan audita retices, ille obvio cuique refert: & cum omnes palàm ignorent, clam sciunt. Linguas dices, per omnium aures secretò volitare, donec tandem arcana superfluit, & rumor fit. Quicquid mali sub cælo est, aut lingua perperit, aut promovit. Ideò verbis tuis stateram fac, & frænum ori tuo; nihilque loquaris, quod tacuisse melius sit. Laudabilior est verborum parsimonia, quàm pecuniæ. Qui nummos prodigit, dum sibi nocet, aliis prodest; verborum prodigus, & sibi nocet, & aliis. Ad divinitatem propius accedit, qui multa audire scit, & pauca loqui.

5. Nihil linguæ inaccessum. Non sunt immunes à criminationibus Principes terræ, quos extra ferri metum potentia collocavit: non viri sanctitate conspicui, quos censuræ subduxit innocentia. Ipse Christus, cum inter homines degeret, linguæ flagellum non evasit. Ad horum exempla erige patientiam tuam. Stimulus quidam virtutis est obrectatio, & frænum ne à recto tramite devies. Nullus capitalior vitiorum hostis, quàm censura. Cum quis perperam de te loquitur, doceris quid caveas. Vis venenatæ linguæ morsus evadere? contemne. Nullum vulnus habebis, si tacueris, plus tribuens bonorum iudicio, quàm criminantis insolentiæ. Parùm refert, quid alii de te sentiant. Est intus in anima testis certior, & incorruptior. Conscientiam tuam interroga, & illi crede. Quid turpius, quàm ab insipientium sermone pendere, & propriam existimationem in aliorum iudiciis reponere? Quicquid alii de te dicant, te oportet bonum esse: haud aliter, quàm si aurum vel smaragdus dicerent; Quicquid alii dicant, me aurum esse, me smaragdum oportet, & colorem meum servare. Si quis dulci ac limpido fonti convitium faciat, an propterea cessabit puram aquam scaturire? Et si quis lutum injiciat, nonne statim eluet ac

dissipabit? Ità nec tu tranquillum animi statum turbare debes, etsi mali te lacerent, & calumniantur. Exigua fuit aestimatio est, ad omnem rumorem commoveri. Pueri os parentum feriunt, matris crines turbavit infans, momordit ubera, laceravit genas, & sputo aspersit: & nihil horum contumeliam dicimus; quia qui fecit, contemnere minimè potest. Quem itaque animum habent parentes adversus pueros; eundem habe adversus eos, qui te calumniantur. Si te semel eò demiseris, ut injuriâ movearis, eum qui fecit honorabis. Necessè est enim, ut ab eo suspici gaudeas, à quo contemni molestè fers. Hoc autem est vitium animi contrahentis se, & descendantis. Infelix semper eris, si te putas posse contemni.

CAPUT XII.

De sensibus internis. Usus opinionum. Bonis cogitationibus mens imbuenda. De coercendo appetitu sensitivo ejusque pravis affectionibus. Varia ad id præceptiones.

1. **I**N hoc præcipuus sapientiæ cardo vertitur, ut nulla opinio menti tuæ inferatur, quæ vel naturæ vel rationi inconsequens sit. Quare omnibus rejectis adversus phantasiæ motus exerceri debes, sicut Dialectici adversus sophisticas captiones. Obiit filius. Non est hoc in nostra potestate; malum non est. Pater illum exheredavit. Et hoc cum arbitrii nostri non sit, malum non est. At rem illam ægrè tulit. Hoc nostri arbitrii est; idè malum. Fortiter tulit. Nostri arbitrii est & bonum. His si assueveris, proficies. Amicus in carcerem ductus est. Quid accidit? nihil, nisi quod in carcerem ductus est. De suo autem quisque addit: malè cum illo actum esse. Corrige opinionem, & omnia tranquilla sunt. Sicut furiosum ligamus ne cui noceat: ita coercenda phantasia, ne falsis opinionibus obruat mentem. Hæc tanquàm fera indomita proripit sese, & quocumque libuerit per summam licentiam divagatur, garrula, fugax, quietis impatiens, novitate rerum lætissima, nec agnoscens moderationem. Huic igitur studio sedulam operam navare debes, ut eam teneas & alliges, ac in uno figas; ne cogitationes tuæ, animique decreta semper ex opinione suspensa sint. Quæcumque sunt extrà animum tuum, nihil pertinent ad te.

2. *Quic-*

2. Quicquid se tibi cogitandum offert, examina diligenter; quod tecum ipse differere possis, quæ sit ejus rei nudæ, & ab omnibus aliis separatæ natura, quæ proprietates, quis finis, quæ circumstantiæ, quæ utilitas: an ad te spectet, sitque in tua potestate; necne: alioquin nullum ei accessum præbeas, eique repugna; quantum potes. Deus intimè præsens occultissima cordis tui clarissimè perspicit, nihilque tam abditum est, quod oculis ejus pervium non sit. Vide, ne coram ipso ea volvas in mente, quæ coram honesto viro loqui erubesceres. Sint cogitationes tuæ placidæ, simplices; puræ omnisque malitiæ expertes. Tales sint, ut subito interrogatus quid cogites; possis sine pudore palam facere quod intus latet in corde. Pudeat cogitare, quod pudeat loqui. Malis cogitationibus aditum obstrues, si bonis semper occuperis.

3. Nihil æquè noxium animæ, nihil magis contrarium, quàm inferior, brutalis, & sensitivus appetitus. Hic fons est omnium scelerum, & imperfectionum: hic hostis, quem semper time-re, semper impugnare debes, donec rationis imperio, quantum in hac vita fieri potest, subjiciatur. Nulla hic requies, nullum otium datur. Sine fine, & sine modo pugnamus; quia nec finem, nec modum adversarius habet. Latet hic intrate: imò tu ipse tibi hostis es, potentior quàm Xerxis exercitus. Custodi à te ipso animam tuam. Fortius est te invadere, quàm urbes, tui potiri, quàm rerum. Non exigo ut pravas affectiones omninò conteras, & ad nihilum redigas; sed ut eas regere discas. Satis præstiterit ratio, si eas compescat & moderetur. Iniqui fuere Stoici, qui omnes affectus tanquam malos infamârunt. Mala non est, nec supervacua suppellex naturæ. Tollit omnem virtutem, qui omnes tollit affectiones. Nullæ sunt victoriæ, ubi nullum certamen.

4. Difficilis sanè hæc lucta est, & prælium anceps: affectus enim nascuntur nobiscum; & ratio multis post annis subsequitur, quando illi jam dominantur, & voluntas sine repugnantia eis præret, specie boni inaniter delusa: donec ratio, successu temporis & experientia, instauratis viribus suum agnoscat dominandi jus, & affectuum tyrannidi obsistere incipiat. & primi quidem naturæ motus inemendabiles sunt; sed attendere tibi ipsi summâ vigilantia debes; & cum primùm te perturbari animadvertis, tunc ratione, quasi fræno, eam commotionem coercere. Facilius est iniuriis resistere, quàm inpe-

tum gubernare. Brevi tempore ad magnam animi tranquillitatem pervenies, si casus omnes circumspexeris, antequam eveniant, ut te paratum hostis aggrediatur. Serò animus ad remedia post pericula instruitur. Tum pauca agere, & loqui discere: nam si ex his, quæ plurima loqueris & facis, ea tollas quæ necessaria non sunt; pauciores senties animi perturbationes. Neque dicas; hoc parum est, hoc nihil refert. Maximum enim est, licet minimum videatur, quod est initium virtutis & perfectionis.

5. Homo vetus à peccatoris Adæ infecto semine trahens originem, si quasi quædam arbor consideretur, habet pro radice amorem sui, pro trunco propensionem ad malum, pro ramis perturbationes, pro foliis vitiosos habitus, pro fructibus opera, verba, & cogitationes, quæ divinæ legi adversantur. Ne igitur rami pravæ affectionum in folia & fructus erumpant, pone securim ad radicem, & pessimum tui ipsius amorem extirpa. Si hunc sustuleris, omnem inferioris appetitus vitiosam sobolem unico ictu excidisti. Tollis autem & eradicabis, si te ipsum spreveris: si verè credideris, te unum esse ex millibus, nullâ dote singulari præditum, omnique scientiæ & virtute destitutum: si displicere hominibus, & ab illis sperni non metuas: si omni solatio, & commodo libenter careas. Servabis te, si benè oderis: perdes, si malè amaveris.

C A P U T XIII.

De Amore. Quæ sit ejus natura, quæ causæ, qui effectus. De ejusdem remediis. Ad-dita quedam in Odio.

1. **A**mor, complacentia boni est; illa, scilicet, prima impressio, quæ afficitur appetitus, dum bonum cognitum ei placet. Hoc cohæret universus Orbis; eoque subactò, qui primum inter effectus locum tenet, facile reliqua turba debellabitur. Bonus amor illuc tendit, undè sumpsit originem: ad bonum accedit; quia à summo bono procedit. Discute vitam tuam, & in statera districti examinis appende eorum. Observa quis in eo prævaleat amor: id enim quod in lance dilectionis præponderat, hoc tibi Deus est, hoc idolum quod colis. Idèd præcipit Deus, ut eum toto corde diligeres, præoccupare cupiens tuæ mentis

affectus; quia quod diligis ex toto corde, hoc tanquam Deum adoras.

2. Impellunt ad amandum, præter bonitatem & pulchritudinem, sympathia quædam, & convenientia morum & animorum: modestia item exterior, industria, nobilitas, doctrina, ingenii perspicacia, & alia ejusdem generis, corporis & animi ornamenta. Ipse amor magnus amoris est; cui si accedant beneficia, jam cogitur dilectionem rependere, qui volebat impendere: sunt & quædam naturaliter ad amandum provocantia; nam quibus spiritus lucidiores sunt, cor calidius, subtilior sanguis, quique sunt facili ac miti naturâ, ad amorem sunt procliviores.

3. Magna est amoris potentia: in rem amatam transformat amantem. Quidam sui exitus amor est, quædam à se peregrinatio, quædam spontanea mors. A se abest omnis, qui amat; nihil cogitat de se, nihil providet, nihil agit: & nisi ab amato suscipiatur, nullibi est. O quam infeliciter amat, qui Deum non amat! Non enim potest in amato esse, qui diligit terrena, quæ animam satiare nequeunt; cum sint finita, & vanitati ac morti subjecta. Qui verò Deum diligit, in Deo est; & desinens vivere in se, in eo vivit, in quo omnia vivunt, qui est centrum nostrum, & incommutabile bonum. Amor humanus violentus, & amarus est, divinus semper humilis, & tranquillus: illum cruciat zelotypia, in hoc nulla rivalitas est: ille timet, ne alius amet; hic optat, ut omnes ament. Ergo si te amas, Deum ama: nam quod ames, prodest tibi, non illi. Homo mutari potest, & perire: Deum nunquam amittis, nisi dimittis.

4. Ut amor, quo socium fortè prosequeris, sincerus sit, omnes ab eo humanas causas ingenii, jucunditatis, similitudinis remove, & illas dumtaxat quære, quæ in pietate & sanctitate consistunt. Pernicies virtutis est amor, quem Platonicum vocant, quo à formæ corporalis aspectu animam erigi fingunt ad divinæ pulchritudinis considerationem. Formosæ faciei obtutus ad tangendi concupiscentiam excitat; & quod per oculos exit, sive lumen sit, sive fluxus quidam, hominem colliquat & perdit. Melius est labi pedibus, quam oculis. Sunt autem difficillima amoris remedia: quia castigatus magis premit; & nisi obstes principiis, ita sensim irripit, ut te prius amare sentias, quam instituas de amando consilium. Sed si omninò initiis repugnes, facilis curatio erit. Aliis quoque rebus

occupanda mens, quæ curas ingerant, & memoriam rei amatæ dimoveant. Tum vitanda omnis admonitio dilecti corporis: quia nihil facilius recrudescit quam amor; qui si semel te invaserit, adèdè pertinaciter vexabit, ut non nisi lento remedio temporis, & absentia submoveri queat, donec, scilicet, lassus expiret. Multos curavit pudor, dum se digito signari, vulgiquæ fabulam fieri doluerunt; & rei foeditatem plenam dedecore, plenam periculis, & penitentia obnoxiam considerarunt. Aliis profuit attentè disquirere mala & incommoda rei amatæ, quæ ejus decorem & amabilitatem imminueret. Demùm juvabit, amorem ad Deum, ad virtutem, ad æterna præmia, ad ea nimirum, quæ verè amabilia sunt, convertere: ut bonus amor malum pellat amorem, & mens hominis generosa vilissimo terræ amore fordescere erubescat. Mali amores, bonos mores inficiunt.

5. Omnia colligavit natura amatoriâ quædam catenâ. Hæc cogit & copulat stellarum choreas in cælo, volucrum examina in aère, armenta boum in pratis, greges pecudum in montibus, turmas ferarum in sylvis. Sacer autem hic nexus à solo rumpitur odio: ut enim amor ad unionem, ita odium ad divisionem & disensionem tendit. Huic affectui facile subjacent ignavi, timidi, & suspiciosi, qui undecunque damnum metuunt. Sunt & quidam homines ita nati, ut oderint omnes, qui tanquam dira alites tenebras quoque suas exosas habent. Si quis hujus notæ occurrerit tibi, non odio illum, sed miseratione prosequere. Sicut in palæstra caves à collusore placidè & sine ira: ita in omni vita ab eo sine odio declina, qui tibi contrarius est. Odium verò compesces excitando animum ad amorem, per considerationem alicujus boni in eo, quod odio habetur. Nullus in te odio locus erit, si omnia in bonum interpreteris. Tum applicandum est odium ad ea, quæ verè illud merentur; quæ sunt deformitas peccati, & æterna damnatio. Si ad alia ipsum vertis, non rem quam odisti, sed te ipsum lædis, & perdis. Nam si etiam inimicos juberis diligere, quem debes odire, abundam est tibi extra rerum municipium, ut invenias quem odisse liceat. Extra rerum naturam malum est, in quod solum justè exerceri odium potest. Quod si hominem odisse debes, neminem ita ut te: nemo enim tantum tibi nocuit, quantum tu ipse.

C A P U T XIV.

De desiderio, & fuga. Quid desiderandum, quid fugiendum sit.

1. **F**elix est qui subiectus est Deo, qui nihil impensè desiderat, qui se rebus accommodat, qui dicit: Vult me Deus incolumem esse; vult me aegrotare; vult me divitem, vel pauperem: vult me hinc migrare, vel hinc morari; Ad utrumque paratus sum. Si semel dixeris, Quando illuc ibo? Quando illud habebo? miser eris. Nam si id concupiscis, quod extra te est, perpetuam anxietate cruciaberis; & tanquam in orbiculari machinâ, semper sequeris, nunquam assequeris. In tua potestate sunt opiniones, cogitationes, affectiones, & quælibet actiones tuæ: extra eam corpus, divitiæ, gloria, dignitates, & quicquid ipse non agis. Illa nec prohiberi ab aliquo, nec impediri possunt, hæc aliena sunt, & impedimenti obnoxia: quare ea omnino non appetes; vel ita saltem, ut scias ab aliorum arbitrio pendere, & diu tecum esse non posse, quia sic exigit eorum conditio. Nulla res externa desiderabilis est: præterit enim figura huius mundi. Etsi omnia votis respondeant, quicquid habueris, dolens & invitus in morte relinques. Intro respice: intus est fons boni, semper saturiens, si semper fodias.

2. In hoc uno posita sunt quorundam veterum philosophorum sapientia, qui fortunæ imperio exempti inter ipsos corporis acerrimos cruciatus litem beatis mentibus de felicitate movebant. Nam cum terminos potestatis homini à Deo concessæ contemplarentur, sibi planè persuadebant, nihil præter affectiones & cogitationes suas ad se pertinere. Ideoque tam absolutum in eas imperium huius meditationis usu acquirebant, atque ita animi motus regebant, ut, non sine aliquâ ratione, se solos divites, solos potentes, solos felices iactarent. Assidua autem exercitatio necessaria est, ut res extrâ se postas, tanquam nihil ad te spectantes, spernere discas. Id si fueris assequutus, nunquam dolebis externa tibi deesse: sicut non doles, quod rex Tartarorum non sis, aut quod alis careas ad volandum. Quæ extra nos, nihil ad nos.

3. Hoc fræno coercenda sunt desideria, quibus si modum non imponas, nunquam explebitur inexplebilis animus; & quicquid illi congef-

feris, non erit finis cupiditatis, sed gradus, & irritatio. Nullus humor sufficit ei, cuius viscera ardenti æstu laborant: non enim sitis illa, sed morbus est. Ita accidit illis, qui desideria sua non ad rationem revocant, cuius certi sunt fines; sed ad vitium & luxum, quorum immensum est, & incomprehensibile arbitrium. Nulla incommoda senties, nec quidpiam tibi deerit quod desideres, si te intra naturalem modum continebis: si modum excesseris, etiam in summis opibus pauper eris. Cupiditati nihil est satis, naturæ pauca sufficiunt.

4. Memento sic in vita versandum esse, ut in convivio. Si quæ epulæ circumferantur, & ad te pervenerint, manu modestè extentâ partem accipito. Si te prætereat quisfert, ne eum detine. Si nondum pervenerit, ne longè appetitum extendas, sed expecta donec accedat. Sic ergà divitias, erga dignitates, & reliqua quæ extra sunt, si affectus fueris, dignus eris Sanctorum convivio, eaque animi securitate fruëris, quæ te omnibus casibus superiorem faciet. Quod si ea quæ oblata fuerint despexeris, & recusaveris, non solum conviva Sanctorum, sed consors eris felicitatis eorum, eamque incipies prægustare in terra, quâ illi in cœlo perfruuntur. Arbitrio tuo potes te beatum facere, si nihil desideres, quod extra te sit. Quis est beatus? qui habet quicquid vult. Habet autem quicquid vult, qui non vult nisi quod potest.

5. Multa fugimus, & abominamur tanquam noxia, & adversa, quæ reverâ utilia sunt. Fit enim plerumque, ut spiritui plurimùm profint; quæ appetitui adversantur. Quæ nocent, docent. Mors, exilium, paupertas, ignominia, labor, ægritudo, & cætera ejusdem generis, quæ in tua potestate non sunt, nec mala sunt, nec pertinent ad te. His itaque non fugam, non abominationem opponere debes, sed conceptæ de illis opinionis neglectum. Hæc omnia Socrates larvas appositè nuncupabat. Nam ut pueris larvæ incutiunt metum, cum nihil in illis præter externam speciem horribile sit; ita in rebus contingit, quas non ut sunt, sed ut apparent, apprehendere soles. Mors quid est? Larva. Vide quàm dulcis fuerit non solum sanctis, & eximia virtute præditis viris, sed Socrati, & aliis sapientibus Ethnicis. Quid igitur terribile est in morte? Opinio. Timor mortis est horribilis, non ipsa mors. Idem in aliis rebus, quas soles abominari, deprehendes. Corrige opinionem, & nihil invenies, quod debeas abominari, præter peccatum.

C A P U T X V.

De Gaudio, & Tristitia. Qualiter vir bonus gaudere debeat. Non tristatur qui omnia prævidet. Varia doloris antidota.

1. **I**Ta gaudere debes, ut in gaudio tuo modestia luceat; neque animus ita dissolvatur, quin possis liberè, si opus sit, à læticia ad mœrorem transire. Christus Dominus optimus rerum æstimator non ridentes beatos vocat, sed eos qui lugent. Valdè enim dedecet Christianum hominem, qui se æterna sectari profitetur, inter tot iustissimas tristitiæ causas, stultorum more risu gestire, & de rebus perituris exultare. Fugit terrena voluptas, & quæ nos gaudia vocamus, sæpè initia tristitiæ sunt. Verum gaudium non nisi ex virtutum conscientia nascitur. Non potest gaudere nisi iustus, fortis, & temperans. Ut nunquam desit animo tuo læticia, fac ut tibi domi nascatur. Nascetur autem, si intra te ipsum fuerit. Cæteræ hilaritates leves sunt: non implent pectus; nec semper gaudet, qui ridet. Res severa est verum gaudium; oritur ex bona conscientia, & honestis consiliis, & rectis actionibus; ex contemptu voluptatum, & placido illibatæ vitæ tenore. Hæc est vera virtutis lex: ut verè gaudeas, diu lugendum.

2. Tristitia malum præsens vel re ipsa, vel apprehensione, cum quadam perturbatione & inquietudine, execratur. Solemus autem ut plurimum non rebus, sed rerum opinionibus cruciari. Noli res indagare quales sint, non servitia, non agros, non nummos, non negotia: considera potius, quæ tua de illis opinio sit. Quod dedecore afficiaris, quod spolieris pecuniâ, quod vapules, arbitrii tui non est: ac rectè de his sentire, non ea esse mala sed sæpè utilia, penes te est. Nunquam dolebis, si à præsentis molestia avulsam cogitationem illuc converteris, ubi vera sunt gaudia. Viro bono nihil accidit mali: non quia non sentiat sed quia vincit. Respicit enim omnem adversitatem, ut occasionem exercendi patientiam, ut instrumentum divinæ gratiæ, ut viam ad gloriam in æternum duraturam. Potest vir bonus miser dici, esse non potest.

3. Quicquid fieri potest, quasi faturum prospice. Sic omnium malorum impetum molles: quæ ad præparatos nihil afferunt novi; securis,

& omnia prospera expectantibus, gravia eveniunt. Quid erit, si rerum tuarum dimidium auferat casus; quid si omnia? quid si ruat domus, comburantur segetes, deserant amici? quid si fama periclitetur, & de gradu per calumniam dejiciaris? Morbus, captivitas, ruina, ignis; nihil horum sapienti repentinum est. Futuras secum commentatur miseras, & dolorem, quem alii diu sustinendo, ipse diu meditando lenit. Cuius accidere potest, quod alicui accidit. Quæ sunt divitiæ, quas non famæ à tergo, & mendicitas sequantur? Quæ dignitas, quam non fordes comitentur, & extrema contemptio? Quod regnum, cui non sit paratum excidium? Nonne gladio carnificis regiam cervicem abscissam, idque iussu subditorum, inaudito exemplo, hæc ætas vidit? Nec magnis ista intervallis divisa sunt: horæ momentum interest inter opes & egestatem, inter aulam & caulam, inter solium & securim. Scito ergò, omnem conditionem versabilem esse; & quicquid in ullum incurrit, in te quoque incurere posse. Adversam fortunam facilè sustinet, qui semper expectat.

4. Non se exerit virtus, cum secundo cursu vita procedit. Tunc apparet quanta sit, cum, quid possit, patientia ostendit. *Spæctaculum*, inquit Apostolus, *facti sumus Deo, Angelis, & hominibus*. Ecce autem spæctaculum dignum, ad quod respiciat intentus operi suo Deus. Ecce par Deo dignum, vir fortis cum adversitate compositus, de se ipso, & de omni calamitate triumphans. Tranquillum mare, & ventus obsequens, artem gubernatoris non ostendunt. *Qui non est tentatus, quid scit?* Dicit aliquis infelicem me, cui hoc acciderit. Imò felicem te; quia licuit tibi te experiri. Potuit enim tale quidpiam cuique accidere; sed non erat cuiusque similem casum sine dolore excipere. Ne itaque in sinistris eventibus te submiseris: contra potiùs fige stabilem gradum; & quicquid oneris supra cecidit, sustine. Nam primo impetu fracto, nihil in his horribile esse videbis, præter opinionem. Quæ à natura vim habent, eandem servant in omnibus: sed paupertatem, ignominiam, contumelias, & cætera, quæ mala vulgus nuncupat, multi patienter ferunt, multi nec sentiunt quidem: non ergò naturale est, in his mœrore consumi; sed à perversa opinione procedit. Quid tibi ipsi mentiris, Levem omnem calamitatem ferendo facere potes. *Levis est omnis dolor, si nihil ei opinio adjecerit.*

Noli

Noli mala tua facere tibi per impatientiam graviora. Tam miser quisque est, quam se ipse existimas.

5. Omnis aegritudo morâ tandem decrefeit; & licet contumacissimum dolorem tempus adimit, & enervat. Visne igitur diem operiri, quo luctus te invito desinat; an ipse illi finem imponere? Cur non id consilio præripis, quod allatura est diurnitas? Quamvis ipse custodias merorem tuum, custodienti tamen elabatur. Nulla enim res citius in odium venit, quam tristitia: quæ dum recens est, consolatorem invenit; inveterata deridetur. Quod si dolore calamitas vincitur, eat omnis inter luctus dies, noctem sine somno mœstitia consumat; ingerantur pectori manus, & sese omni sævitæ genere profecturus dolor exerceat. Sed si lacrymæ inutiles sunt, si nullo fletu adversitas mitigatur, disce te ipsum regere, & omni adversitati invictâ constantiâ obfiste. Turpis est navigii rector, cui gubernacula fluctus eripuit, qui fluctuantem navim tempestati permisit. At ille vel in naufragio laudandus, quem obruit mare clavum tenentem, & undis reluctantem.

CAPUT XVI.

De Spe, & Desperatione. Quomodo utramque moderari oporteat.

1. **S**pes vana, & mendax, & verè somniump. vigilantis est, nisi in Deo collocetur, cuius solo nutu omnis difficultas vinci potest. Quid rei futuræ expectatione cruciaris, & in longinqua cogitationes extendis? Nihil sperabis, si nihil cupies, si omnia terrena despicias. Nemo sperat quæ contemnit. Licet te nunquam sperata deceperint, licet non ex difficili petatur quod speras; quam diu te spes aliqua proritat, sollicitus eris, & incertus tui, ac in ancipiti positus. Ut pedibus loca invia, & prærupta non petis; ita nec animo ea speranda, quæ in tua potestate non sunt. Omne miseriæ momentum hoc est; defuisse voluntati quod speravit.

2. Sæpe admonendus est animus, ut quæcunque extra te, & circa te sunt, aspiciat ut peritura, tenuique filo pendentia. Quid oblivisceris conditionis tuæ? Mortalis natus es: nihil tibi de hodierna die promittitur, nihil de hac hora. Instat à tergo mors; quicquid habes mutuo accepisti.

Ufus fructus tuus est, cuius tempora summus omnium Arbiter temperat. Ad ejus nutum, omnia sine querela reddenda sunt. Pessimus est debitoris, creditori convitium facere. Nihil est ergò sub sole, quod debeas, aut possis sperare. Illa tantum vera est spes, quæ de vero, & summo bono rite concipitur.

3. Desperationem causant inertia, abjectio animi, nimia difficultatum apprehensio, vitiosa sui diffidentia; viriumque & industriæ defectus. Vincitur, excitando animum eorum exemplo, qui etiam in gravioribus angustiis constituti, omnia obstantia generosè superarunt. Incipe, & propelle te ipsum: quia Deus facientes adjuvat; & quod arduum videbatur, facillimum fit, si falsa de illo opinio deponatur. Quicquid accidit tibi, id omne ab æterno destinatum est. Illud autem aut ita evenit, ut natura comparatus es ferre: aut secus; si primum: ne despera, sed fer: sin aliter, nec tunc quidem desperandum: quicquid enim illud est, citò finem & ipsum habebit, & tibi imponet. Leve est, quod ferre potes, breve, quod non potes. Sed memineris, in te situm esse, multa facere tolerabilia; si ea, ut utilia, & convenientia, apprehenderis. Calamitas, virtutis occasio est.

CAPUT XVII.

De Timore. Quam vanus sit, & qua ratione vincatur. Audacia vitanda. Quædam iterum de Ira.

1. **M**agna pars mortalium, cum nec sit quicquam mali, nec pro certo futurum sit, aestuat tamen, & discurrit, sibi infortunium vel fingit, vel auget. Non tot reperit cruciatum humana crudelitas, quot patitur animus, futuri anxius; qui sollicitus est, ne bona præsentia amittat, aut mala imminetia eveniant. Multa mala, quæ non essent, sunt, quia timeamus. Quid prodest tibi ante tempus cruciari, & inani providentiâ occurrere ærumnis tuis? An ideo oportet te jam miserum esse, quia quandoque futurus es? Stultum est, dare se referentibus, nullisque apparentibus signis, quæ malum prænuntiant, falsis terrori imaginibus. Sæpe fallaci conjecturâ deceptus, verbum dubiæ significationis detorques in pejus. Sæpe potentis offensam majorem putas, quam revera sit; & cogitas, non quantum iratus
sit

fit ille, sed quantum liceat irato. Vani autem sunt hi metus; & ideo magis perturbant, quia vani sunt. Vera enim modum suum habent: quicquid ex incerto venit, conjecturae & licentiae paventis animi traditur. Parum differt patiaris adversa, an expectes; nisi quod modus est dolendi, non est timendi. Doles quantum scis accidisse; times quantum potest accidere.

2. Si vis omnem timorem exuere, quicquid vereris ne eveniat, eventurum propone, & illud malum tecum metire, metumque tuum taxa: intelliges profectio, non re ipsa, sed opinione magnum esse quod metuis. Num potest aliquid tibi durius accidere, quam ut mittaris in exilium, ut ducaris in carcerem? Num quidpiam corpori ultra timendum est, quam ne uratur, & pereat? Excute singula ista, & redige ad verum timorem tuum: multos invenies, etiam infideles, qui haec omnia contempserunt. Stephanus inter lapides pacato animo Deum precatur: Laurentius in flammis exultat, & insultat tyranno: se ultro proicit in succensum rogam Apollonia Virgo. Ridet ferreis malleis contusus in pila Anaxarchus: Socrates cicuta potulum gaudens exhaurit, & Critiae propinat. Quid ignes metuis, & turbam carnificum circa te frementium? sub ista pompa, quae stultos territat, latet mors, quam tot pueri, tot puellae laeto animo amplexi sunt. Deme rebus tumultum, deme personam, redde singulis faciem suam: nihil in illis terribile esse videbis, praeter ipsum timorem. Id nobis evenit grandioribus pueris, quod parvulis solet. Hi quos amant, quibus affueverunt, cum quibus ludunt, si personatos vident, expavescunt. Tu vero pueris deterior, ad tantam ineptiam pervenisti, ut non solum dolore, sed doloris larva & panico terrore vexeris.

3. Abduc animum a privata causa ad communem. Dic, mortale tibi & fragile corpusculum esse, multisque morbis, ac tandem morti obnoxium. Dic tibi ipsi: Jam pridem sciebam, multa mihi adversa imminere. Quid nunc ergo timeo? Egrotabo? Proderit ad animae salutem corporis aegritudo. Ad paupertatem redigat? Tunc mihi & tranquillior vita erit. Opes amittam? & cum illis curas multas, periculumque perpetuum. Ignominia afficiat? si iusta, ejus causam execrabor: si iniusta, mea me conscientia consolabor. Repulsam speratae rei patiar? Nec Reges quidem omnia quae cupiunt assequantur. In exilium mittar? Sponte ibo,

erique peregrinatio. Caecus fiam? Multis cupiditatibus via incidetur. Male de me loquentur homines? Facient quod mereor, quod solent. Moriar? Hac conditione intravi, ut exirem. Sed peregre moriar? Nulla terra est aliena non habenti hic permanentem civitatem. Moriar ante diem? Nemo nisi amens queritur, ante tempus absolvi vinculis, & carcere relaxari. Mors, exilium, luctus non sunt supplicia metuenda; sed tributa nostrae mortalitatis. Stultum est ea timere, quae vitare non potes.

4. Fuge audaciam, nihilque temere ultra vires aggredere: nemo enim celerius opprimitur, quam qui nimiam de se praesumit. Exiguae sunt vires nostrae sine Dei praesidio, a quo omnis sufficientia, omne robur emanat. Oritur audacia a propriae virtutis nimia exultatione, a contemptu adversariorum, a praecipiti ingenio, rebusque gerendis minus exercitato. Plus metuit, qui prudentior est: nam vires proprias metitur, solenter prospiciens quid valeant, quid ferre reculent. Audaces, cum graviora, quam ante conceperant, experti pericula fuerint, effuso primo impetu subsidunt & torpent, sero agnoscentes, quam sint incertae hominum providentiae, quam vanae cogitationes. Initium est futurae calamitatis incauta securitas.

5. Nunquam tibi dominabitur ira, si opinionem existimatae injuriae tollas. Tu ipse dux flagitiorum tibi es, & incensor criminum: tu mala omnia tibi struis. Quid causam tuarum perturbationum in alios derivas, si tu te impellis & praecipitas? Nemo laeditur nisi a se ipso. Quod dicunt pueris nutrices, Si non plores, accipies; id tu rectius dices animo tuo effervescenti: Noli irasci, noli urgere & clamare; rectius fiet quod volebas. Dies quosdam institue, quibus proponas in iram nunquam incidere quacunquē ex causa: tum per unum vel duos menses eadem ratione te experire; invenies successu temporis te adeo profecisse, ut ad risum te provocent, quae prius iratum e statu mentis dejiciebant. Placidi mores nemini eorum, cum quibus vivitur, ira sunt grati, & jucundi, ut ei ipsi, qui praeditus illis est. Hoc boni habet pacatus animus; semper gaudet, semper triumphat.

CAPUT XVIII.

De Potentiis animæ rationalis. Continendus intellectus à curiositate. Cui potissimum scientia incumbendum. Quàm malum sit, aliorum mores disquirere. Aliorum iudicia spernenda. De voluntatis abnegatione.

I. **D**ata est tibi à Deo intelligendi facultas, ut ipsum agnosceres, & cognoscendo amares; sed per peccatum duplici vulnere sauciata est, ignorantia & cæcitate. Nam & in notione veritatis erras; & quid sit faciendum, vel fugiendum, plerumque ignoras. Quanta ergo diligentia vel urbs in grassantis pestilentia metu, vel arx ab hostili exercitu obsessa custoditur, ne quis non planè cognitus intus obrepat; tanta est cura, multoque majori vigilandum, ne intellectus mala rei, sibi à sensibus objectæ, aditum patefaciat. Rerum enim species sensus objiciunt, intellectus admittit, & ad iudicium defert; hoc voluntati proponit. Sed sensus offerunt bona & mala: mentis est, vel admittere, vel excludere.

2. Inprimis continendus est intellectus à curiositate. Cur per inania distrahis mentem, solidæ sapientiæ & Deo natam? Res frugi sapientia est. Sicut qui gustat aconitum, ut qualitatem ejus scrutetur, prius perit, quàm saporem sentiat; sic qui ea rimantur, quæ ad se non spectant, prius se ipsos pessumdant, quam cognoverint quod querebant. Scire quod non prodest, proximum est ignorantia. Qui verè sapiens esse cupit, non opinioni discit, sed vitæ: nec quærit in scientia oblectamentum animi, sed remedium. Nôsse gaudes stellarum vires? Inepties postquam sciveris, si ignores infirmitatem tuam. Vis ornate & eleganter loqui? Satius est, si discas tacere. Scire nova cupis? Quid magis novum, quàm renovare te ipsum? Hoc discite. Etros alienos libet confutare? Cur non corrigis tuos? Juvat percurrere historias, & scire aliorum facta. Benè, si interim non ignores, quæ à te sunt facienda. Placita litigantium concordare delectat? Cur non & tuos affectus tumultuantes? Nisi quæreres supervacua, facilè invenires necessaria. Scientia autem necessaria illa est, quæ te bonum potius, quàm doctum facit.

3. Quid in iis quæstionibus te torques & ma-

ceras, quas subtiliùs sapè est contempsisse, quàm solvere? Cur pertinaci studio laboras, ut ea discas, quæ forent dediscenda, si scires? sed ut aliarum rerum, sic quoque litterarum intemperantia nos vexat. Nullus librorum est finis. Instruuntur Bibliothecæ ad spectaculum potius & ornatum, quàm ad usum legentium. Vix librorum editorum indices totà vitâ legere poteris, quamvis multos vixeris annos. Inter hos multi sunt noxii & perniciosi: multi indigni, qui legantur: multi vani & imperiti; quos cum diu perlegeris, nihil scies. Plures quidem à limine salutare tibi permittitur, ne aliquid in ipsis latere iudices magni & secreti boni; sed paucis, & cum delectu, insillendum. Paucis ad bonam mentem libris & litteris indigemus.

4. O inanes mortalium cogitationes! Impalescimus chartis, & per innumeras artes ac scientias ingenium extendimus, quasi nobis per multa sæcula vivendum sit: vitæ verò sempiternæ curam negligimus, quæ non scientiis, sed virtutibus comparatur. Quid prodest acta externorum Regum inquirere, & quæ passim invicem, aufique sunt populi, magnis voluminibus describere? Quanto satius foret, tua mala extinguere, quam aliena postteris tradere? docet te Geometria metiri latifundia: doceat potius, quomodo, quod tibi sufficiat, metiaris. Numerare docet Arithmetica, & avaritiæ commodare digitos: doceat potius ea spernere & læto animo amittere, quæ tantâ sollicitudine computantur. Monstrat Musica, quomodo voces inter se consonent: ostendat potius, quomodo secum mens concordet; nec disparem reddant sonum sensus, & ratio. Monstrat, qui sint modi hilares, qui flebiles: ostendat, inter prospera non extolli, inter adversa non emittere flebilem vocem. Non damno harum rerum cognitionem; sed hæc & alia utiliter scies, postquam sciveris te ipsum, & novissimam tua. Nihil scis, quamvis omnia scias, si te ipsum ignoras.

5. Infame vitium ac sordidissimum est, aliena facta observare, mores disquirere, & omnia temerè interpretari. Quis enim es tu, qui alienum iudicas servum? *Domino suo stat, aut cadit.* Ipse est, qui iudicat omnes, qui omne sibi iudicium reservavit. Quâ audaciâ divinum tribunal præsumis invadere? Attende tibi, & latebras conscientia tuæ perferutare. Vide ibi mala quæ insunt, bona quæ desunt, & noli oculos ad aliorum vitam convertere. Satis uberem malorum copiam in te reperies, quam acriori censurâ

D

per-

perstringas. Vix quidpiam iuste fit, quod non possit pravum ingenium in malum detorquere. Ipsi Evangelii abutuntur haeretici: Christi actiones calumniabantur Hebraei. Ut corpora melancholica & mali humoris, quicquid cibi sumperint, in bilem vertunt; sic anima male disposita quicquid videt, quicquid audit, perperam interpretatur. Bona vel mala intentio saepe res bonas vel malas facit: haec autem soli Deo nota est, qui scrutatur renes, & corda. Quod si factum alienum nullam potest ratione defendi; quid ad te? Non erubescis, foedissima quaeque quasi à latibulis educere, ac publice spectanda proferre? Cur non te ipsum observas, qui caeteris deterior es? In te exerce maledicentiam tuam: de te ipso tecum detrahe: accusa pravitatem tuam: & te ipsum dijudica. Dei enim iudicium evades, si tui iudex severus fueris.

6. Ut ingeniosi in notandis aliorum factis plerique sumus, inde nobis prudentiae famam perquirentes; ita facile suspicamur, alios de nobis male sentire, vel loqui; nos illis odiosos esse & despiciatos. Hoc vitium ut repellas, temperanda primo cupiditas est, quam hominibus placere, & magni ab illis aestimari desideras. Tum danda est opera, ut vel ipsam cogitationem abjicias, sciendi quid alii de te sentiant, vel loquantur; cum praesertim saepe contingat, eos nec quidem de te cogitare, quos fingis perperam de te loqui, & te observare. Dic tibi cum Apostolo: *Si hominibus placerem, Christi servus non essem.* Dic ad alios: *Mibi pro minimo est, ut à vobis iudicer, aut ab humano die.* Talis revera es, qualis es apud Deum. Sensus & loquela hominum nihil adjicit bonitati tuae; nihil detrahit de malitia. Melius est, bonum esse, quam videri.

7. Nihil tuae voluntati contrarium eveniet, si eam penitus abnegaveris, & transfuderis in divinam. Sic mentis solidam pace, sic veram tranquillitatem perfrueris. Vives ut voles, si, quid velle debeas, didiceris. Debes autem velle, quod Deus vult. Haec est unica vitae hujus felicitas, velle, ut, quae fiunt, ita fiant, sicut vult Deus, non ut volumus ipsi. Ducit te Deus ad finem, ad quem ab aeterno destinatus es, per suavia & aspera, per prospera & adversa. Obsequere divinae providentiae, & sequere alacriter: nam etsi repugnaveris, sequeris nihilominus, & impius eris. Ducit volentem Deus, nolentem trahit.

CAPUT XIX.

De statu proficientium. Varia profectus adjuncta. Temporis aestimatio, & usus. Dei praesentia necessaria.

1. **S**I bonus esse cupis, primum credito, te malum esse. Nunquam proficies, si proficendi deposueris appetitum. Nolle proficere, deficere est. Persevera igitur, ut coepisti; & quantum potes propera, quod citius frui emendato animo, & composito possis. Argumentum animi in melius translatus est, si vitia tua vides, quae adhuc ignorabas. Sic aegris gratulari solemus, cum se aegros esse senserunt. Noli facile tibi credere; sed excute te, & observa, tuique profectus experimentum cape animi firmitate, & cupiditatum diminutione. In proficientium classe te esse existimabis, cum in te ipsum maximam habueris potestatem. Inestimabile bonum est, se possidere, & unum esse. Vir probus semper idem, improbus semper alius est.

2. Potes, si vis, unam die ad culmen sanctitatis pervenire, si toto corde aversus à creaturis, ad Deum converteris. An vero vitam intus cum Deo agas, ex his signis deprehendes. Si tibi displiceant res transitoriae, si placeat solitudo, si cures quod perfectius est, si opiniones & iudicia hominum spernas. Magnum vero adjumentum ad omnem virtutem praebebit tibi vitae & passionis Christi assidua meditatio. Ipse est liber vitae, in quo solo, velut in divite ac instructissima bibliotheca, reperies, quicquid pertinet ad salutem, etsi omnes libri cum suis auctoribus interirent. Non tamen sufficit Christum scire & meditari, nisi etiam imiteris; atque ita vivas, sicut ipse docuit verbo, & exemplo. Nisi ad regulam prava non corriges.

3. Praeclare à quodam dictum est; eos qui proficere velint, ita vivere debere, ut perpetuo curentur. Multa enim sunt jugiter observanda, quae ad arcem virtutis properanti moram injiciunt. Cum nimirum amore inordinato vel te ipsum, vel aliquam creaturam prosequeris: cum rebus externis ita afficeris, ut, si eas auferri, vel amitti contingat, iniquo animo laturus sis: cum propriis commodis nimium studes in cibo, potu, colloquiis, evagationibus: cum temporalibus te nimium immergis, tuoque iudicio ac voluntati pertinaciter adhaeres; cum motus internos mi-

nimè

nimè obſeryas, Deumque intus loquentem per ſecretas inſpirationes, audire contempnis. Hæc ſunt præcipua impedimenta, te in via detinentia; quæ ut removeas ſedulò vigilabis, & te operi viriliter accinges. Animet virtus quicquid agis; animet finis perfectiſſimus, cum promptitudine & alacritate: animet pura intentio: atque ita operi inſiſte, ut prænotioni, quam habes de ejuſdem perfectione, penitus adæquetur. Non conſiſtit profectus in multitudine exercitiorum; ſed in his, quæ quotidie fiunt, perfectè obeundis. Non enim in factò laus eſt; ſed in modo, quo res fit.

4. Volant dies, feſtinat tempus; & quod præteritum eſt, nemo tibi reſtituere poteſt. Non vivis, ſed victurus es: ſemper enim vita tua ſpeſtat in craſtinum. Sic elabitur tibi vita, dum vitæ instrumenta conquiris: & interim ſeneſtus venit; venit mors, in quam incidis imparatus. Sicut iter facientes, quos mutua decipit confabulatio, ſe prius ad metam perveniſſe, quam appropinquaviſſe cognoscunt: ita hoc vitæ iter aſſiduam, quod vigilans & dormiens eodem gradu peragis, tibi occupato & diſtracto non niſi in fine apparebit. Quid igitur cunctaris, quid ceſſas? Pretium tempori pone, utere eò celeriter: æſtima hunc diem, imò hanc horam; ejus enim jactura irreparabilis eſt. Prædia tua à nemine patris occupari: ſi exigua de finibus contentio ſit, ad lites & ad arma diſcurris: vitam verò & tempus tibi eripi à quocunq; permittis, ejus rei profuſiſſimus, cujus ſolius avaricia honeſta eſt. Computa ætatem tuam, revoca ad calculum præteritos annos; quamvis centeſimum excedas, videbis te pauciores habere, quam numeras. Quantum enim ex his diripuerunt ſomnus, gula, lites, amici, & otioſa diſcurſatio: adjice quod ſine uſu jacuit, quod nihil agenti, aliudque agenti elapſum eſt, te non ſentiente quid perderes; intelleges, quàm exiguum tibi de tuo relictum ſit, & te immaturum mori fateberis. Sæpe quereris de tranſactis diebus, quos malè perdidisti: cur non eniteris ſic præſens tempus tranſigere, ut eo elapſo dicere poſſis: Non video, quo pacto illud melius potuerim collocare? Singulitantum dies, & hi per momenta præſentes ſunt. Cur hodiernum perdis, quod tuum eſt: & futurum disponis, quod tuum non eſt? Maximum vivendi impedimentum eſt dilatio. Vive hodie; cras vivere ſerum eſt.

5. Deum ſemper in omni cogitatione, verbo, & opere, quocunq; alio fine excluſo, reſpice:

& unicam ejus voluntatem ſectare. Nunquam à recto tramite deviat, qui Deum ſibi viæ ductorem proponit. Bono loco res tuæ erunt, ſi omnia quæcunq; facis ad Dei gloriam dirigas; atque ita ſingula facias, ac ſi ipſe ſpeſtet, qui videt omnia, omnia ſuſtentat, omnibus providet. Ejuſ obrutum nunquam effugies: intereſt enim non verbis tantum & factis, ſed intimis cogitationibus tuis. Cum fores obduxeris, & tenebras intus feceris, ne putes te ſolum eſſe; tecum Deus eſt, qui ſecretum tuum facere ſanctius debet, cui nihil clauſum eſt. In ipſo vivimus, movemur, & ſumus. Coràm illo comede & bibe, cum illo ambula, cum eo tracta negotia tua, ad ipſum erige vitam tuam. Fac te dignum, in quem oculos figat, quem ſemper amabiliter ſpeſtet. Magna tibi neceſſitas indicta eſt probitatis, cum ante oculos agis Judicis cuncta cernentis. Sic vive, ac ſi nemo in mundo ſit, præter te ſolum & Deum. Quicquid ejus providentia de te diſpoſuerit, libens amplectere, ſive proſperum illud fuerit, ſive adverſum. Deum quæris: hæc, an illà viâ ad ipſum pervenias, quid refert? Atque utinam aliquando pervenias!

C A P U T XX.

De bono ſolitudinis. Fugienda malorum ſocietas. Mundi vitia quot & quæ ſint. Studium proficientis, acquiſitio virtutum. Signa quædam obtentæ virtutis.

1. **I**ngens argumentum eſt compositæ mentis, & à pravis affectionibus emendatæ, ſecum poſſe conſiſtere. Sicut Deus, ſe ſolo beatus, in ſe ſemper moratur; ita ad Dei felicitatem proximè accedes, ſi tecum manere didiceris. Et quidem ſi volueris, nunquam eris ſolitarium, ſi nunquam à Chriſto ſepareris. Quod ſi loquendi te corripit cacoëthes, tecum loquere; ſed cave, ne cum malo homine loquaris. Vis autem ſcire, quid tecum colloqui poſſis? Id quod homines de aliis libentiſſimè faciunt: de te apud te malè loquere. Produce vitia tua, & caſtiga quicquid in te animadverſione dignum repereris. Nunquam decrit aliquod vitium, cui curatio adhibenda ſit. Abſconde te in otio; ſed & otium tuum abſconde. Gloriarî ſolitudine iners ambitio eſt. Corporali autem ſolitudine internam junge; ut grata tibi atque utilis ſit. Subduc te vanis occupationibus; nec ab hominibus tantum, ſed

sed à rebus etiam secede, quæ ad te non spectant. Esto liber ab omni creatura; & à corde tuo earum imagines exclude. Abjice omnes caducarum rerum sollicitudines, omnes cogitationum ineptias; & in abdito cordis recessu tibi soli, & Deo attende. In hoc mentis silentio, in hac rerum omnium oblivione & nuditate, vera cordis requies, vera tranquillitas sita est. Huc fuge, hic abscondere, huc semper intende: ibi enim reperitur Deus, ubi omnes creaturæ deficiunt.

2. Si vis bonus esse, fuge malorum consortium. Nihil tam damnosum bonis moribus, quam se populo committere. Nunquam mores, quos intulisti, referes. Animus tener & parùm tenax recti, vitiorum impetum, tam magno comitatu venientium, ferre non potest. Facile transitur ad plures. Convictor delicatus paulatim enervat & emollit: vicinus dives cupiditatem iritat. Unico exemplo luxuriæ, seu avaritiæ, perire potes. Trahunt in pravum parentes, trahunt focii, trahunt servi. Plena omnia periculis, plena sunt laqueis. Statim ac editi in lucem sumus, in omni continuo pravitate, & in summâ opinionum perversitate versamur. Vix ullus in mundo est, qui non aliquod vitium aut commendet, aut imprimat, aut nescienti alligat. Continebis te aliquando inter domesticos lares, extra forum & commercium hominum: proh quàm suavi & optatâ fugâ! Omnia intus ferens, omnia tranquilla, sine nube & vento. Accedit casu qui te evocet; sequeris. Coniungunt se alii, sit corona, venit ad turbam, peccatur multiplici excessu; & qui bonus exteras, pessimus regrederis. Vulnere autem animæ non deprehendis, nisi iterum solitarius. Recede ergò in te ipsum, quantum potes, ne suis erroribus mentem imbuat omnis undique ad vitia consentiens multitudo. Lætiore est animus, qui in pauciora restringitur.

3. Crede te paulisper in celsi montis verticem subduci: speculari inde miseriam mundi faciem. Hinc disces ipsum odisse, & ab eo in solitudinem elongari. Cernes itinera à latronibus claudi, maria à prædonibus obsideri, fremere undique bella, & humano cruore madescere campos, abruptoque fræno vitia ubique & scelerata dominari. Videbis in occulto penetrati ab impudicis ea fieri, quæ nec ipsis quidem possunt placere qui faciunt. Invenies tam indigna, tam indecora; ut nemo dubitaturus sit eos insanire, si cum paucioribus insanirent: sed sanitatis patrocinium est insanientium turba. Inter

leges ipsas delinquitur; nec tuta illic est innocentia, ubi defenditur. Perit innocens, absolvitur reus: minusque crimine, quam absolutione peccatur. Nullus legum metus est: quod enim potest redimi, non timetur. Amara sunt obloquentium linguæ, subdola ora laudantium: indè sævit odium, hinc decipit mendax officium. Alius vino mader, alius torpet inertia. Illum insatiabilis avaritia tenet; hunc defatigat ex alienis iudiciis suspensa semper ambitio. Respice forum multitudine refertum: tantumdem istic vitiorum esse fateberis, quot hominum. Peccant omnes injuriis in proximum; in Deum contemptu, in res abusu: omnia in suum congregant iudicium, omnium rei. Et quomodo tutum servare vestigium, vel ad te recurrere poteris, inter tot vitia omni ex parte urgentia, quæ resurgere cupientem, & in altum atollere oculos, premunt, & mergunt? Innoxium aliquem esse, ubi regnant nocentium agmina, difficile est: nam si te immutare non poterunt, saltem impediunt. Una est firma tranquillitas, tot te malis exerpere, & in eam recedere stationem, è qua possis mundi luem ab omni contagio liber intueri. Insuperabilis est animus, qui externa deseruit, & sibi soli vacans arce suâ se vendicat. Huic mundus carcer est, & solitudo paradisi.

4. Vanum est ab hominibus secedere, nisi cogas animum intentum sibi esse, & virtutum exercitationi solerter incumbere. Nullum homini bonum est, si desit virtus: nulla quies, nulla felicitas nisi ex virtute. Tria sunt, quæ sibi mutuo in Universo respondent. Inter omnia & super omnia Deus; inter sensibilia lux, inter animi perfectiones virtus. Deus est lux & virtus omnium: lux, virtus mundi & imago Dei: virtus, lux animi, per quam filii Dei nominamur & sumus. Ad hanc purgato animo accedere debes, si ad optatum perfectionis culmen pervenire desideras. Virtus enim perfectio hominis est, instauratrix innocentia, omni plena jucunditate. Est supplementum naturæ, ad bonum supernaturale ex se ineptæ. Est facilitas boni operis, quæ rectè vivimus, quæ velut cæci illuminamur, quæ peccatis resistimus, quæ meritis cumulamur, quæ vitam æternam promeremur. In hoc studio necessarium tibi primò est, cujusque virtutis naturam & actus præscire; quia nemo amat quod ignorat. Tum ab actu & exercitatione nunquam cessandum: & si desint occasiones, milites imitari oportet, qui in mediâ pace sine hoste decurrunt, fictisque velitationibus se ad vera certamina parant.

parant. Finge tibi ingentia quæque scelera obijci: puta te contumeliis prosciudi, omnia quæ possides à te violenter auferri; & sic patientiam exerce, ac si res vera ageretur. Non trepidabis in ipsa re, si ante rem te ita exercearis. Magnos ad pugnam spiritus adfert miles, qui sanguinem sæpe iudit.

5. Virtutum habitus non nisi longâ exercitatione comparantur. An verò aliquam ex illis obtinueris, ex his indicii dignoscas. Si nimirum vitia virtuti opposita extincta sentias, aut magnâ ex parte compressâ. Si pravorum affectionum motus sub frano rationis legem pati, ac menti parere facillè compellas. Si actus virtutis absque difficultate, imò etiam cum delectatione exerceas. Si tepidorum dicta contemnas, plenaque spiritus libertate ad ea præstanda te exeras, quæ displicent imperfectis. Si prava actus, ad quos antea per habitum inclinabaris, connaturali quodam fastidio abomineris. Si neque per somnium re aliqua turpi delectari, aut quidpiam injustum approbare videaris. Si ea satagas imitari, quæ in aliis laudas & admiraris; atque ab illis abstineas, quæ reprehendis. Si nullam culpam exiguam putes; omnemque imperfectionem, quantumvis minimam, studiosè vitas, & observes. Si cum vides vel audis, æquales tuos divitiis aut dignitatibus florere; nec invidias, nec perturbas. Si errores tuos ingenuè fatearis, cupiens ab omnibus corrigi & reprehendi. Si conscientia testimonio contentus, bona opera in te ipso serves, & abscondas: rectè enim facti fecisse præmium est. Si studio denique virtutis sine intermissione incumbas: nam vera virtus nunquam torpet, sed semper in actu est.

C A P U T XXI.

De virtutibus Theologicis. Fides operibus comprobanda. In solo Deo ponenda fiducia. Motiva amoris erga Deum. Amor proximi beneficiis ostenditur. Hortatio ad eleemosynam.

1. **B**asis cæterarum virtutum & totius Christianæ vitæ fundamentum est fides; sine quâ nemo potest placere Deo. Hæc est sapientia, quæ domuit orbem; cui firmiter adhaerendum, omni disquisitione & curiositate rejectâ. Crede autem, & operare: quia fides sine operibus mortua est. Sermo tuus, & professio tua

jaçant fidem: cave, ne vita & mores prædicent infidelitatem. Credis Evangelium: cur non obedis Evangelio? Credis vitam æternam: cur brevissimum tempus interminabili præfers æternitati? Quid prodest credere vera & bona, si tu falsus es; & mala operaris? Vix fieri potest, ut benè credat, qui malè vivit: ille enim verè credit, qui exercet operando quod credit.

2. Cum certissimum sit, Dei providentiâ omnia disponi, & gubernari, aded ut nec passer de cælo, nec folium ex arbore cadat absque ejus nutu & voluntate; ipsi te totum trade excelso animo, & ingenti fiducia, nihil dubitans, quin opportunum ad res omnes auxilium sis habiturus. Scito, omnia humana consilia atque præfidia fallacia & incerta esse; teque regi & agi absque ulla anxietate à Deo finas. Et si res accidant inopinatæ, quibus actionum tuarum & consiliorum tota series turbari & præcidi videatur, vel morbis, vel falsis criminationibus, aliisque casibus gravioribus; ne respondeas animum, sed spe divinâ munitus, ejus te regimini subijce: nam per hos casus, per hæc discrimina, ad illum finem te divina Sapientia perducit, quem tibi ab æterno destinavit. Non sentit malum præsens, qui futura sperat bona. Tantum potest homo, tantum habet, quantum sperat, & credit.

3. Charitas omnium virtutum forma & Regina, & Deum respicit, & proximum. Et Deus quidem ex toto corde, ex tota anima, ex totis viribus, super omnia amabilia diligendus est, purè propter se, & suam infinitam bonitatem. Quod es, quod vivis, quod moveris, quod sentis, quod intelligis, Dei gratia est. Ipse te à servitute diaboli redemit: ipse animam tuam innumeris prærogativis nobilitavit: ipse tibi vitam æternam, nullis præcedentibus meritis, præparavit. Cælum, terra, aër, aqua, & omnia quæ in eis sunt, magnis vocibus quotidie clamant, ut summo eum amore prosequaris, à quo propter te creata sunt. Cur per multa vagaris, quaerendo bona animæ tuæ? Ama unum bonum, quod est omne bonum. Quære simplex bonum, quod est summum bonum; quo nihil majus, nihil amabilius potest excogitari. Solus amor est, quo mutua Creatori vicem, quamvis non ex æquo, rependere potes. Amor autem non est otiosus; non quaerit quæ sua sunt: operatur magna, si est. Nulla amori impervia difficultas. Verus amator mori potest, vinci non potest.

4. Natura omnibus amorem iadidit mutuum, & sociabiles fecit: omnes enim homines magni corporis membra sumus; ad eandem fidem & gloriam vocati. Non amat Deum, qui non diligit fratrem suum. Actus verò dilectionis erga proximum sunt; beneficia omnibus conferre, omnibus prodesse, omnes obsequio & amore prævenire. Beneficia autem læto animo & prompto indigentibus conferes, nullâ intercedente morâ; nisi in accipientis verecundiâ sufficiat ad remedium tristius quidpiam passis, quod eorum indigentiam scias. Molestum verbum, & onerosum est, Rogo. Si amici desiderium occupas, & antecedis, antequam rogeris; multiplicas munus tuum. Non tulit gratis, qui, cum rogasset, accepit. Si prævenire non potuisti, plura rogantis verba intercede, ne rogatus videaris; teque daturum, ipsâ festinatione approba, etiam si non fuisses interpellatus. Tum bona verba bonis rebus adijce; nec quidquam triste misceas beneficio, non molestiam, non tarditatem, non exprobrationem, non denique jactantiam. Res ipsa te silente loquetur; & qui videt in abscondito, reddet tibi.

5. Inter actus Christianæ beneficentiæ præcipuum tenet locum elemosyna; quâ fides probatur, redimuntur peccata, emitur cælum. Cave ergo, ne despicias pauperem, qui cum sibi egenus sit, te facere divitem potest. Peccatis tuis venundatus es, redime te pecuniâ tuâ: fac de instrumento avaritiæ, subsidium misericordiæ. Histrio te ad risum provocans, plenus à te recedit; Christus offerens regnum cælorum, nihil accipiet. Tributa Principi vel invitus solvis, et si ex agris nihil perceperis; Christo Regi ex eo, quod superabundat, frustum panis denegabis. Cave, ne parcens pecuniis tuis, reus sis sanguinis fratris tui: Si non pavisti, occidisti. Cogitas, quàm bene alii post te vivant; non cogitas, quàm malè tu moriaris. Satius est deesse aliquid hæredibus tuis de patrimonio, quam tibi de salute. Inspice rationes tuas. Vide, quid in æterna patria, quid hic possideas. Ex omnibus rebus tuis id solum in morte reperies, quod per manus pauperum in cælum præmisisti. Argue infidelitatem tuam. Invadere domum hostis potest; cælum non potest.

CAPUT XXII.

De Prudentia. Eius necessitas, & difficultas. Officium viri prudentis.

1. **U**T architectis nullum opus rectè procedit sine linea, & libella; ita nec nobis sine prudentia. Hæc norma cæterarum virtutum est, recta ratio agendorum, oculus animæ, & ars vivendi. Non potest esse jucunda vita, à qua absit prudentia. Hanc artem difficillimam esse omnes fatentur. Sed & obscura est. Oritur ex eo difficultas, quod intrâ considerationis suæ ambitum res omnes tam universas, quàm singulares complectatur: ac deinde, quod nullus sit certus status rerum humanarum; quæ cum sint variæ semper & contingentes, atque à diversis pendeant circumstantiis, non est cujusque ingenii, certam in illis statuere normam, & quæ non rarè repugnantia sunt, certo quodam temperamento conjungere, & miscere. Obscuritatem verò adfert caligo illa, quâ rerum gerendarum causæ involvuntur. Apparent quidem earum fastigia; sed latent fundamenta. Latet etiam divinum decretum, de prospero vel infelici rerum eventu: undè fit, ut paucorum sit ista virtus. Pauci possunt quid magis expediat in quovis negotio prævidere.

2. Prudentiam gignunt usus, & memoria. Res enim singulares, quas illa regit, notæ homini sunt per usum, & experientiam. Tutus eris, si tuo, & alieno credideris experimento; nec altiori rei te impones, in qua tibi tremendum, & unde cadendum sit. Ut verò omnia prudenter disponas, inspicere primùm debes te ipsum; deinde negotia quæ aggredieris; tum eos, quorum causa, vel cum quibus agendum est. Et te ipsum quidem accuratè æstimabis, ne plus quàm potes tibi posse videaris. Aliquis eloquentiæ fiduciâ prolapsus est: quidam patrimonio suo plus imperavit quàm ferre queat: alius infirmum corpus laborioso oppressit officio. Æstimanda sunt postea quæ aggredieris; & vires tuæ cum rebus agendis comparandæ. Opprimunt onera, quæ ferente majora sunt. His quoque admovenda manus, quorum finem aut facere aut certè sperare possis. Hominum deinde delectus habendus est, an digni sint quibus partem vitæ tuæ imperdas: eorum mores examinandi, ne tibi noceras, dum aliis prodesse tudes. Denique considerandum est, utrùm naturâ tua rebus hujusmodi agendis

agendis idonea sit; & eò inclinandum, quò te vis ingenii defert. Reluctante naturâ irritus labor est.

3. Vir prudens nihil aggreditur, quamdiù aliquâ perturbatione agitur: non enim potest verum & honestum discernere concussa mens, & pravæ affectionis præstigijs delusa. Multum item prudentiæ adversatur præcipitatio, quæ in graves ac inextricabiles casus plerosque induxit. Quare prudens nil temere agit, propriumque iudicium alieno consilio subjicit. Timidæ sunt hominum cogitationes, incertæ providentiæ, rerum exitus dubii, fallaces experientiæ. Ibi salus, ubi multa consilia. Spectat quoque ad prudentem, rem denudare? & acurè introspicere, sine furo & integumentis, quæ decipere incautos solent. Sepone pecuniam, famam, dignitatem: intus rem ipsam scrutare: quare quid sit, non quid vocetur. Stultum est, simulacris & umbris falli. Tum debes veluti ex specula quicquid evenire potest explorare; ne stultum illud quandoque dicendum sit: Non putaram. Ad id longa consultatio adhibenda, maturumque iudicium, & subtile examen; ne prava aliqua circumstantia actionem vitiet, ne prudentia degeneret in astutiam & calliditatem, & ne in tanta veri ac fucati boni vicinia vitium pro virtute amplectaris. Peractâ denique electione, omnem præcide moram, statimque exequere quod decrevisti. Nullus cunctationi locus est in bono consilio; quod non potest laudari, nisi peractum.

C A P U T XXIII.

De iustitia, & Religione. Actus utriusque. Quid sit poenitentia, & in quo consistat.

1. Iustitia suprema virtus, aliis nata non sibi, nihil petens ex se, nisi usum sui. Hæc homines à mutuis injurijs avertit, & mundum universum in pace constituit. Hæc tacita quædam naturæ conventio est, & vinculum societatis humanæ; nec quidquam sine illa laudabile esse potest. Vir justus neminem lædit, alienum non vendicat, omnibus prodest, benè de omnibus sentit & loquitur, dat unicuique quod suum est, non impedit alterius bonum. Si præsit, iusta præcipit, omnibus patet, propriisque utilitibus subditorum commoda præfert: poenis vi-

tia coercet, præmia bonis largitur, & sic omnes continet in officio. Si sublit, servat concordiam, legibus paret, & iullis majorum, suoque statu contentus officia & dignitates non appetit, nec se rebus ingerit quæ ad se non spectant. Gratis autem iustitiam colit; quia iustæ actionis nullum majus præmium existimat, quàm iustum esse.

2. Religio moralium virtutum præstantissima, Deum immediatè respicit, ejusque cultum & honorem. Primus autem cultus est, ipsum credere & cognoscere: deinde, reddere illi majestatem suam, reddere bonitatem. Parùm est nosse Deum, quod & dæmones faciunt, qui oderunt: amor insuper & cultus exigitur, his ex rebus constans; quæ utriam tam benè implerentur, quàm sciuntur! Scis, Deum illum esse, qui præsidet mundo; qui humani generis tutelam gerit, qui universa moderatur. Ipsum solum potentem, solum bonum, solum altissimum confiteris: ab eò tanquam à summo bono, & tuo ultimo fine, perpetuam beatitudinem expectas. Cur non igitur, ut par est, eum colis? cur non summam ei exhibes venerationem? cur vilissimam terræ glebulam ei præfers? Vana est religio tua, nisi factis comprobetur. Vis verè religiosus esse? Ambula coram Deo, & esto perfectus. Satis eum colit, qui imitatur. Vera Religio te Deo religat, Deum tibi. Custodi eam illibatam à negligentia, ab erroribus, à peccatis. Stulticia magna est, fidem linguâ, moribus infidelitatem prædicare. Hujus notæ homines irritit olim celeberrimus inter Ethnicos Philosophus, dicens; Nihil gloriosius esse Christianis, cùm loquuntur: nihil miserabilius, cùm operantur.

3. Divini juris læsi reparatrix est Poenitentia; quæ ad peccati detestationem inclinat, cum efficaci voluntate, Deo, per illud offenso, satisfaciendi. Hæc est enim poenitentia, præterita peccata detestari, expiare; nec amplius in ea consentire. Præterit quod delectat; restat quod arguit, quod torquet, quod damnat. Quid prodest transactam sceleratam abscondere? Nemo nocens se iudice absolvitur. Tribunal quoddam à natura in ipsâ mente humana constitutum est, ubi unusquisque sui sceleris accusator est, & testis, & iudex. Hic coge animum & sensus tuos quotidie adesse, ad reddendam rationem. Dic apud te causam; & quantum potes, te ipsum coargue. Totum diem tecum scrutare; omnia dicta & facta tua, atque ipsasmet cogitationes rememere, nihil abscondens, nihil transiens. Si agnoscis iniquitatem

tatem tuam, ignoscit Deus: si fateris, mederis. Quid refert neminem scire vitium tuum, cum tu scias? An utilius tibi existimas, damnatum late- re, quam palam absolvi? Ubi cumque lateas, conscientia tecum est; non potes eam effugere. Miserrimus es, si hanc aspernaris.

4. In tria tempora vita dividitur, quod est, quod fuit, & quod futurum est. Præsens momen- taneum est, antè desinens quàm veniat: futurum nondum est: at præteriti dies adierunt omnes, cum iusseris, & ad arbitrium tuum se inspicere patientur. Ne timeas memoriam tuam; ne erubescas te in præteritum retorquere, erroresque tuos tibi exprobrare, Quo frequentius id feceris, eo citius emendaberis. Ipse de te vindictam sume; nec ea iterum admittas, quæ fecisse te plangis. Plerique liberati à naufragio, exinde repudium & navi & mari dicunt, Dei que beneficium periculi memoriâ honorant. Hanc bonam sollicitudi- nem in te esse cupio; ne iterum experiri velis, quod semel timuisti. Grande periculum evasisti: ne te iterum discrimini exponas. Toties pepercit Deus, quoties deliquisti: cave, ne idcirco deterior fias; quia Deus bonus est. Quid facturus sis, cogitas aliquando: cur non potius, quid fece- ris? Nam consilium futuri ex præterito venit. Multi ad sapientiam pervenirent, nisi jam puta- rent se pervenisse. Nisi te quotidie emendes, quotidie deterior eris.

C A P U T XXIV.

De Pietate, & Observantia. Obedientia commendatur, itemque Gratitude. Quo- modo accipiendum, & reddendum sit be- neficium.

1. **N**ULLA vi verborum exprimi potest, quàm laudabile opus sit, posse hominem dice- re; Parentibus meis cessi, & parvi semper: eorum imperio, sive æquum, sive durum fuerit, obsequentem & submissum me præbui: bonum patriæ civem me semper exhibui: fratribus & consanguineis bene facere nunquam cessavi: omnes vincere beneficiis conatus sum. Hæc sunt nimirum Pietatis officia, quibus debitum tribuimus cultum patriæ, parentibus, fratri- bus, & aliis sanguine conjunctis. Quod verò pietas erga cognatos, id præstat observantia erga Prælatos, Principes, Præceptores, & alios, qui aliquo modo nos antecedunt dignitate,

sapientiâ, ætate, religione, & sanctitate. Sole- mus enim coram illis assurgere, caput aperire, viâ decedere, equo aut vehiculo desilire, ad ge- nua provolvi, manus aut vestes osculari, alia- que honoris signa pro more patriæ exhibere. Hæc autem omnia profuso ac reverenti animo præstabis, si præcesserit in intellectu magna sub- limiratis illorum æstimatio. Nam hinc orietur in voluntate fuga quædam & metus; quo per- cussus nimiam cum illis familiaritatem declina- bis, atque ab eorum magnitudine in tuum quo- dammodo resilies parvitatem. Omnis potestas à Deo est. Quicquid præstiteris majoribus tuis, infra debitum honorem erit, si Deum in illis consideraveris.

2. Ut ex primi parentis inobedienciâ omnis calamitas exorta est, sic per obedientiam filii Dei ad felicitatem reducti sumus, si & nos obedientiam servaverimus. Obedientia rerum omnium perfectio est, earumque cum suo prin- cipio firmitissima connexio. A Deo enim in Deum admirabili circulo cupèta deducit. Hanc Chri- stus præcatensis virtutibus commendavit, qui ne eam perderet, perdidit vitam. Hæc melior dicitur esse quàm victimæ; quia per eam pro- pria voluntas mactatur. Suscipiendum est au- tem Superioris edictum, velut emissâ divinitus vox, nullâ quæsitâ præcepti causâ vel motivo. Nescit judicare, qui perfectè didicit obedire. Moneat Superior; jubeat lex, dicat quid me velit facere; non discio, non disputo, non ex- cuso; sed simpliciter & velociter pareo, paratus ad omnia, seu facilia seu ardua, pari gaudio & promptitudine exequenda. Unum est, in quo re- fractarius & contumax esse potes, si quis nimi- rum à bono te retrahat, & adversus Dei legem impellat. Cætera omnia constanter & sine mur- mure exequi debes.

3. Gratitude debitum respicit ob acceptum beneficium. Nihil autem magis præstandum, quàm beneficii æstimatio; si non ex rei magni- tudine, saltem ex animo, & affectu donantis. Tum jugis benefacti memoria necessaria est, quæ semper animo hæreat. Gratiam referre nequit, nisi qui meminit: & qui meminit, jam refert. Hoc non exigit opes, non operam, non felicitatem; in promptu omnibus est. Ut desint vi- res, nunquam deerit voluntas, quâ rependere etiam Regibus potes. Cum ab aliquo accipis be- neficium, hilaris accipe, & gaudium profiteri, quod sit danti manifestum; ut muneris sui fru- ctum capiat. Justa lætitiæ causâ est, lætium ami-

amicum videre, justior, fecisse. Qui gratè beneficium accepit, qui libenter & benignè primam ejus pensionem solvit. Nunquam voluit gratus esse, qui beneficium tam longè projecit, ut extra conspectum sit. Qui illud extollit, qui se negat gratiam referre posse, jam reddidit. Qui fastidiosè accipit & negligentè, parvi facere illud videtur. Qui vix indicat se sensisse, vix labia deducit, ingrator est, quàm si taceret. Vir bonus, dum accipit beneficium, de reddendo statim cogitat. Quid enim tam contra officium, quàm non reddere quod acceperis? Nec mensurà pari, sed uberiori reddendum; sicut terra suscepta semina majori cumulo restituit. Cave tamen, ne in gratiæ relatione nimium festines. Quidam, cum aliquod munusculum missum est illis, aliud subinde intemptivè remittunt, & se nihil debere testantur. Rejiciendi hoc genus est, cum munus munere subito expungis.

C A P U T XXXV.

De Veritate, ejusque usu. Simplicitas laudatur. Actus fidelitatis.

1. **I**N omni sermone, gestu, & scriptura, aliisque signis externis veritas sit. Non deceat Christianum hominem labium mendax. Muliebri vitium & plebejum est, aliud pectore claudere, aliud ore proferre. Vir generosus res simpliciter enuntiat prout sunt: non exaggerat, non amplificat, non decipit, non simulat, verborumque ambages & involucria devitat. Simplicia verba veritas simplex amat. Vult nuda videri; quia innocens est. Qui verò mentitur aut fallit, rem duplici sermone obscurat; ut lateat. Odit lucem qui malè loquitur, sicut qui malè agit. Cave itaque, ne ut vestitum, sic sententiam habeas, aliam domesticam, aliam forensam: ne in fronte ostentatio sit, intus veritas occultetur. Ab hoc vitio abhorret ipsa natura. Pueros vide; nondum ratione utentes. Mendacium inter prima probra obijciunt; & quamvis levitate quãdam assumant, tamen infatigabili iudicii rectitudine damnant. Qua in re Dei providentiam admirari oportet, quæ virtutes animo inserit, sine quibus vita & societas stare non possunt. Omnium autem perniciosissimum est mendacium vitæ. Nam si omnem sermonis falsitatem abominaris, tanquàm sublimi animo

indignam; cur ipse mendacium esse, & vivere non formidas? Magna res est, unum hominem agere.

2. Simplicitas, pagum hominibus cognita virtus, tantæ est dignitatis, ut eâ Deus magno perè delectetur: nam cum simplicibus sermocinatio ejus. Simplex enim ille & integerrimus cum sit, simplices esse vult animas, quæ ad se conveniunt. Est autem simplex, qui in varia non abit; qui sine duplicitate & hypocrisis talem se exterius exhibet, qualis interius est: qui proprios defectus, cum fert occasio, candidè & sincerè fatetur: qui malitiâ parvulus est, & omnem politicam agendi rationem detestatur: qui non exclusâ prudentiæ circumspectione, fidem in omnibus esse arbitratur, malum de nemine suspicatur: qui stultus apud homines videri non refugit, ut sit sapiens apud Deum: qui ab omni multiplicitate alienus, simplici intentione Deo placendi, cuncta operatur. Quid turbaris ergà plurima, infelix astutia? Unum est necessarium; ut ad eum pervenias, qui unus & simplicissimus est. Nunquam pertinges ad metam, si duplici gradaris viâ.

3. Fidelitas, inter maximâ & præcipua humani generis bona, colenda est: hac enim sublata tollitur usus commerciorum, dissolvitur amicitia, fœdera dissociantur, universa Respublica perturbatur. Rara tamen & ista est, ac fere mundo incognita virtus. Passim accusant humanam perfidiam tot ad contractus adhibiti testes, tot stipulationum firmamenta, tot interpositæ industria: qui nihilominus vix sufficiunt, ut firma maneant pacta & conventa. Adeo plerique formidati sunt, ut sanctior sit illis quæstus quàm fides. O turpem humano generi publicæ fraudis ac nequitie confessionem! Nemini credimus sine teste, sine sponse: & tutius in tabulis, quam in animi sacrario, fidem custodiri arbitramur. Cæterum vir fidelis quodcumque opus promissum constanter exequitur, comissa sibi secreta nemini pandit, datam fidem etiam hostibus servat, ipsamque regnis ac vitæ præfert. Tardè quidem promittit, quia celeri sponsioni celerem incumbere penitentiam novit: sed si semel spondit, non fallit, non violat, nisi fortè rerum status mutetur, aut peccandi periculum incidat. Neminem obligat promissio, quæ non potest sine scelere adimpleri.

CAPUT XXVI.

De Amicitia. Quibus officiis sit colenda.

Præcepta quadam, ad mutuam conversationem pertinentia.

1. **N**ihil magis ad humanam vitam necessarium, quam amicitia; nihil commodius, nihil jucundius. Ea est mutua duorum benevolentia, in virtute fundata, & bonorum communicationi conjuncta. Quantum hoc bonum est, ubi præparata sunt pectora, in quæ tunc secretum omne descendat; quorum conscientiam minus quam tuam timeas: quorum sermo solitudinem leniat, sententia consilium expediat, hilaritas tristitiam dissipet, conspectus ipse deleat? Quid dulcius, quam hominem habere, cui confiteri non timeas si quid deliqueris; cujus vel solus occurus profit tibi? Minuta quædam animalia cum mordent non sentiuntur: adeo tenuis est illis & fallens in periculum vis; tumor indicat morsum: idem tibi eveniet in boni amici conversatione, non deprehendes, quemadmodum, & quando tibi proffit; profuisse deprehendes. Vera autem esse amicitia nequit, nisi reciprocos interveniat amor: sed amare principalis est, quam amari; atque ideo benevolentia pro fundamento statuitur, redamatio connotatur. Vera item amicitia est, & Christi glutino copulata, quam non utilitas rei familiaris, non sola corporalis præsentia, non mendax obsequium, non fallax adulatio, sed Dei timor, & divinarum studia litterarum conciliant. Solida in malo amicitia esse non potest.

2. In eligendo amico magna cautio adhibenda, juxta illud quod vulgus ait; multos salis modios simul edendos esse, ut amicitia munus expletum sit. Sunt autem quatuor in eo probanda, cum quo inire amicitiam cupis. *Fides*, res difficillima, cujus sola ferè umbra in terris reperitur; ut te & tua ei tunc committas. *Intentio*; ut amicitia finem honestum habeat, & res divina non transeat in turpitudinem. *Discretio*; ut scias quid præstandum illi, quid ab eo petendum. *Patientia*; ut paratus sit animus, quæcunque adversa pro amico sustinere. Hæc cum in illo probaveris, explorare insuper debes, prioribus amicis quomodo usus sit: nam talem in te futurum sperabis, qualem cæteris se præbuit. Fidus amicus vivus thesaurus est, magnâ servandus curâ, magno, si pereat, fletu lugendus. Beatus es, si ta-

lem habes, qui te diligit, non tuas opes, non mensam, non ingenium: qui errantem corrigat, cadentem sublevet, currentem adhortetur. Similem illi non invenies, quacunque cæli ambitus patet. Multi sunt, qui dicuntur amici: eorum qui verè sint, paucissimi numerantur. Nemo alterum gratis amat. Qui se spectat, qui res externas sibi pro fine proposuit, verus amicus non est. Tamdiu te diligit quamdiu utilis ei fueris. Sublata mensa deficiet; atque ut coepit, sic desinet. Vera amicitia ibi maximè deest, ubi creditur abundare.

3. Sicut Medicus, carissimum sibi ægotantem curaturus, nec ferro, nec igni parcat; ita erga amicum correctione indigentem te gerere debes, liberrimè, audacter, constanter, nihil negligendo, aut dissimulando. Damnabile est obsequium, per quod vitia foventur. Sit autem admonitio secreta, adit ei omnis suavitas, careat omni verborum acerbitate. An aliquis tibi in amicitiam recipiendus sit, diu delibera: cum placuerit fieri, toto illum pectore admitte; tam liberè cum eo loquere, quam tecum. Ita quidem vivere debes, ut nihil illi committas, nisi quod inimico committere possis: sed quia interveniunt quædam, quæ consuetudo fecit arcana, omnes curas cum amico, omnes cogitationes misce. Quidam, quæ solis amicis committenda sunt, obviis narrant, & in quaslibet aures quicquid urit exonerant: alii etiam carissimorum conscientiam reformidant, & intra pectus omne secretum premunt, nec sibi quidem credituri, si fieri posset. Utrumque vitium est, & omnibus credere, & nulli, sed alterum honestius, alterum tutius. Quod si cupis sine periculo cum omnibus loqui, id facile assequeris; non occultando, quæ feceris, sed nihil faciando, quod velis occultum esse.

4. Affinis amicitia est affabilitas, quæ humanam conversationem moderatur; in qua servanda modestia est, servandum silentium. Multa decet audire virum probum, pauca loqui. Vitiosum est, velle potius sciri, quam scire; cognosci, quam alios cognoscere; proprias merces inutiliter prodigere, quam sibi alienas comparare. Assuescere oportet eorum cum quibus vivis verbis & moribus in compositis: & quia multi multa loquuntur falsa, inepta, puerilia, nihilque ad rem pertinentia, hæc prudenter dissimulabis. Animi abjecti, ac muliebris est, cum iis dumtaxat versari velle, qui cedant, applaudant, & adulentur. De te rebusque tuis parcius loquere: tuæ sententia ne pertinaciter inhaereas, & à verbis elatis

elatis abstine, quæ auctoritatem & magisterium sapiant. Cùm quidpiam contra decorum occurrat tibi, in te regressus te ipsum interroga an & tu tali vitio labores: tum ex omnibus quæ audis & vides, aliquid semper ad tuum profectum exerce. Benè tecum agitur, si ex alieno peccato tuum emendas.

5. Cùm tibi aliquid occurrit insolitum, inopinatum, & ab usu tuæ patriæ abhorrens, ne id continuo reprehendas: nam levis animi indicium est, aliena mirari, & ridere, & suo servire municipio. Res æstimandæ prout sunt, non ut videntur. Vulgus omnia æstimat ex novitate, difficultate, artificio, raritate, pompâ, rumore, & extrinseco apparatu: sapiens intrinsecum rei pretium, & honestatem respicit; eaque omnia spernit, quæ plebs insana admiratur. Quicquid acciderit, penes te est, ut fructum ex eo capias. Noli te coarctare, & limitare proventum tuum. Licet tibi personam obducere, & actores fabulæ imitari. Illi dum flent, non dolent; dum emunt, non possident; jubent sine imperio, objurgantur sine vindicta, objurgant sine ira: agunt, scilicet, alienam vitam. Utinam & tu sic in aliorum societate te geras, sine affectu, & proprietate! Magnum theatrum mundus est, in quo tot histriones, quot homines sunt. Cura autem, ut quantum fieri potest, spectator sis, non actor fabulæ. Qui spectaculum sui in scena exhibent, laborant; qui spectant, ridet & delectantur.

CAPUT XXVII.

De Liberalitate. Quid sit, & qualiter exercenda. Quomodo differat à Magnificentia.

I. **N**on voco liberalem, pecuniæ suæ iratum; qui nec dare scit, nec servare; qui non donat, sed projicit. Liberalis est, qui rectè dat & rationabiliter, & pro modo facultatum, quantum decet, impendit, quando & quibus oportet, non suum sed alienum spectans emolumentum. Porro liberalitas virtus est beneficiorum erogatrix, quæ circa pecuniarum largitionem & acceptionem versatur: sed largitio principaliter intenditur; quia præstantius est dare, quam accipere. Sufficit autem voluntas, cùm tribuendi facultas deest; imò hæc maximè attenditur, ut non solum profis, sed velis proficere. Nemo fluminibus, aut mari gratis agit, quod navigia patiantur: neque arboribus, quod

fructus ferant: nec vento, quod secundus aspi-ret: nam licet hæc omnia beneficia sint, illis tamen deest beneficiendi voluntas. Quod verò alicui donandum est, pretium à celeritate fortitur. Sunt nonnulli, qui dum aliquid donant, gratiam omnem corrumpunt, avertendo vultum, obducendo frontem, & in alterum diem differendo. Sic amicum dilatione lassant, torquent expectatione: cùmque proprium sit libenter donantis citò dare, qui diu noluic, non ex animo largitus est. Properat omnis benignitas; & jucundum est manus, quod obviam venit.

2. Non potest quisquam beatè degere, qui se tantum intuetur, qui omnia ad utilitatem suam convertit: alteri vivas oportet, si tibi vivere optas. Quid tanquam tuo parcis? Procurator es. Omnia ista, quæ ferreis claustris custodis, quæ ex alieno sanguine rapta tuo defendis, tua non sunt. Deposita apud te fuerunt, & jam ad alium dominum spectant. Aut hostis illa, aut hostilis animi successor invadet. Quæris, quomodo facias tua? Donando. Quid est hoc, quo te divitem putas? Domuncula, pecunia, agellus: si donaveris proximo, beneficium erit, virtus erit, quæ tecum in æternum manebit. Tunc pretiosa est pecunia, cùm usu largiendi desinit possideri.

3. Quia tenui impensâ fieri magna non possunt, ut mediocres sumptus liberalitas regit; ita splendidos & magnos Magnificentia. Hæc duæ virtutes, cætera similes, hoc discrepant; quod illa etiam in parvis, hæc non nisi in magnis & luculentis apparet. Cui res angusta domi est, liberalis esse non potest: laudem verò magnificentia ille solus assequitur, cujus opulentia spectabilis est. Hæc propriè in operis admirabilitate conspicitur. Si quis enim magni pretii gemmam in usum rei divinæ largiatur, eximie potius liberalis quam magnificus dicendus erit: sed si pretio gemmæ sacrarium, templum, aut aliud splendidum ac mirabile opus extruxerit; magnificus nuncupabitur. Operum verò nomine, in quæ magni sumptus conferri possunt, ea intelliguntur, quæ pertinent ad publicam hilaritatem, & ad quædam hominis officia splendide præstanda. In his decori ratio habenda est, respectu operantis, & facultatum. Non est magnificus, qui plura quam habeat profundit: qui ære alieno se & suos gravat; ut magnificentia laudem consequatur. Verè liberalis & magnificus ille est, qui quod donat & expendit, detrahit sibi.

CAPUT XXVIII.

De Fortitudine. Quae sint ejus officia. Mortem à viro forti contemendam esse.

1. Molles sunt hominum animi, debilisque natura, quam idcirco fortitudine armare oportet, ne periculis deterriti ab honestate recedamus. Duplex ejus officium est: unum, idque praecipuum, labores atque pericula sustinere: alterum, eadem aggredi cum oportet. Vir fortis non se temere malis ingerit, sed advenientia constanter fert: non appetit formidabilia; sed spernit: ibi extollitur, ubi ceteri deprimuntur: ibi stat, ubi alii jacent: non illum subigit dedecus, non repulsa, non exilium, non injuria: non eum carcer, non tormenta, non ipsa mors exterrit: omnem luctum, omnem aegritudinem, omnes molestias magnitudine sua elidit: non se minis aut precibus à recto detorqueri permittit: non despondet animum, etsi plura bene coeptis obsistant impedimenta: non cedit oneri, nec cum officio semel suscepto luctatur; sed persistit, donec perficiat: stat rectus sub quolibet pondere: nulla illum vis, nulla potentia, nullus terror minorem facit: periculis undique imminentibus non allidit virtutem, nec abscondit. Quò tendat, semper attendit, non quid patiat.

2. Sicut secundo navigans vento variis se subsidiis munit, quibus tempestatem excipiat: sic utile erit tibi, donec prospera est fortuna, quaerere praesidia, quibus adversam fortiter feras. Finge tibi jam advenisse, quicquid sinistri contingere potest, orbitatem, naufragium, exilium, vulnera, tormenta, morbos, calumniam, contumeliam: atque ita te compara, ac si jam in discrimine versareris: ut hoc quasi praeludio excitatus, dicere possis in omni eventu; Hæc jam animo præcepti, jam prævidi, & contempsi. Ab aeterno constitutum est, quid gaudeas, quid fleas: & quamvis magnâ varietate singulorum vita distingui videatur; summa in unum venit. Accipimus peritura perituri. Quid indignaris? quid quereris? etsi omnia tua pereant, nihil perit de tuo. Satius est dare, quod repetit Deus, quam cogi ad solvendum. Virum sapientem etiam in tormentis beatum fore ipsemet Epicurus edocuit. In Phalaridis, inquit, tauro si fueris, dicet: Quàm suave est hoc, quàm hoc non curo! Magnum quidem effatum; sed nobis non incredibile, apud

quos extant tot Martyrum exempla, quorum in poenis constantia, in flammis alacritas tanta fuit, ut nullo modo sentire tormenta viderentur. Volenti, & Deum amanti omnes poenae deliciae sunt.

3. Nullibi clariùs fortitudinis præstantia elucet, quàm in mortis discrimine. Difficile est animum perducere ad contemptum vitæ; cujus amore ita plerique tenentur, ut nihil eâ felicius, nihil pretiosius aestiment. Sed si sapiens es, ut te esse oportet, defines inter mala numerare mortem, quæ finis malorum est, & initium vitæ. A quo animo exire debes, rediturus. Mors invictam necessitatem habet; eam timere dementis est: dubia enim sunt quæ metuuntur, certa expectantur. Considera, nec pueros, nec mente lapsos timere mortem. Turpissimum est autem, si eam tibi securitatem ratio non præstat, ad quam stultitia perducit. Cum exceptione mortis data est vitæ: vivere noluit, qui mori non vult.

4. Gratificata est nobis natura, cum ad certum tempus usuram spectaculorum suorum concessit: jam exacto tempore discedendum est. Quis sapiens ad extremum spiritum redactus, si rursus ei vitæ concederetur, vellet iterum materni uteri ergastulum subire, resumere amentiam infantiae, metus puerilitatis, juventutis pericula, curas virilitatis, labores senectutis? Nemo tam feliciter vixit, cui placeret iterum nasci. Attende igitur quò properes, & à quibus discedas. Posses vitæ hujus exitum non timere, si alterius ingressum sperares. Hæc est causa timoris tui; quia inanis bonorum es, quorum incipis in fine vitæ desiderio laborare. Alioquin non trepidares in limine aeternæ felicitatis. Viro justo supplicium esset nasci, nisi mors sequeretur.

5. Nemo mortem lætus excipit, nisi qui ad illam se diu composuit. Effice eam tibi assiduâ cogitatione familiarem; ut venientem alacri animo excipias. Ut vixeris, non dies faciunt, non anni; sed animus exire gestiens, & ad originem suam revolare. Diu vixit, qui benè moritur. Benè moritur, qui benè vixit. Vis mortem tibi tranquillam parare? Assuesce ex alto cuncta despiciere. Non potest mortem timere, qui jam plura sibi eripuit: quàm rapiat mors. Vis tibi vitam jucundam facere? Omnem pro illa sollicitudinem deponere: ad omne genus mortis paratus esto; sive gladius vitam, sive febris abrumpat, nihil tua interfit: vitam sic institue, ut liceat tibi quotidie dicere, Vixi. Ille securus vivit, & lætus

& lætus moritur, qui se singulis diebus effert; cui concessum est vivere vitâ peractâ. Non potes benè vivere, nisi quotidie moriaris.

CAPUT XXIX.

De Magnanimitate. Viri magnanimi descriptio.

1. **M**agnum aliquid ipso nomine sonat Magnanimitas, excellâ virtus; cuius robustissima vis est, semperque tendens ad magna. Sine hac irritus cadet omnis conatus reliquarum virtutum: nam cum multæ in earum exercitio ne occurrant difficultates, adversus eas mens erigi, & contra audentior ire debet: nec prius abstinere, quam perruptis interpositis obicibus, ad boni sibi propositi adeptionem generose peringat. Hoc præstat homini Magnanimitas: quæ ad magna & heroica opera semper inclinât; Deique ope subnixâ, securè ac promptè res quæque difficiles aggreditur. Audendum est aliquid, si vis aliquid esse. Non potest parvo res magna constare. Magna res est homo, cum verè est homo.

2. Magnus animus ad magna semper aspirat, eaque omnia velut minuta contemnit, quæ pro maximis vulgus operat. Opera quidem efficit, quæ multo honore sint digna; sed ipsum honorem, & denegatum non ambit, & spernit oblatum, nisi aliter exigant Dei honor, & obedientia. Nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refert: recteque facti non ex populi sermone mercedem, sed ex facto petit. In edito stat semper, excelsus, insuperabilis, par sibi in omni rerum statu: nec locis altioribus se ingerit, contentus magnitudine suâ. Super omnia eminet omnium dominus; & ideo nulli se submittit, neminem rogat; quia extra se nullâ re indiget. Nihil est quod ipsum terreat, aut incurvet. Se profert, & spectari vult non vanitatis studio; sed attento gradu, in quo degit, & Dei donis, quibus refulget. Stat tamen cum his inconcussa humilitas summa coram Deo; quia omnia bona sua, omnemque gloriam in ipsum refundit pro certo sciens, se ex se ipso nihil habere, nihil posse, nihil esse. Hoc est virtutis fines agnoscere, de se suisque rebus humillimè sentire; iisdem tamen habitis honores salvâ modestiâ non repudiare. Sequi debet gloria, non appeti.

3. Excipit adverso pectore omnia adversantium tela, nihil reluctans; ut ad summum virtutis

fastigium perveniat. Cum viris mediocribus & infimis modestum se ac moderatum exhibet: coram Principibus & opulentis nec se projicit, nec adulatur, nec eorum potentiâ suam opprimi finit libertatem. Quæ odio vel amore digna sunt, apertè odit, apertè amat: quæque palàm dici vel fieri debent, liberè loquitur & operatur, quia nihil timet aut sperat. Facit eadem, quæ cæteri hominum, sed non eodem modo; atque ideo utitur dissimulatione in vulgus, nec se facillè populo miscet. Non meminit injuriarum; & in his, quæ necessariò perferenda sunt, nec querulus, nec supplex est. Paucos laudat, nec ipse laudari optat; sed facere laude digna. Non vivit alterius nutu, nisi amici & Superioris: neque facillè admiratur, quia nihil illi magnum, vel novum videtur. In omni casu se ipso tutus, nullis rerum movetur eventibus. Motum habet tardum, vocem gravem, orationem stabilem ac sedatam: non enim festinat, qui paucis rebus studeo; nec vehementer contendit, qui se ipso contentus est.

CAPUT XXX.

De Patientia. Ejus occasiones, & effectus. Indicia vera Patientiæ. Ad omnia mala ferenda parænesis, & documenta. Necessitas Perseverantiæ.

1. **P**atientia est virtus, quâ mala hujus sæculi æquo animo sustinemus. Quia verò hæc mala plurima sunt; varia sortitur nomina, pro varietate malorum, in quibus sustinendis versatur. *Patientia* propriè dicitur, cum injurias fortiter excipit: *Æquanimitas*, cum in ferendâ justurâ bonorum exteriorum occupatur: *Longanimitas*, cum pectus munit adversus rei expectatæ dilationem: *Constantia*, cum firmat voluntatem ad alia quæcunque mala, propria & aliena, privata & publica, toleranda. Nulla est virtus, cujus exercendæ crebriores incidant occasiones. Tot enim irruunt malorum agmina, tot nos obsident adversarii; ut rectè dictum sit; Militiam esse vitam hominis super terram. Nullum penè momentum labitur, quo strenuè dimicandum non sit. Ut desint externi hostes, satis sibi quisque infestus est. Ex nobis, & in nobis nascuntur, quæ nos cruciant & exercent. A fletu auspicamur vitam, rudes ad omnia, nisi ad lacrymas. Hoc primùm discimus; huic rei incumbimus usque

ad mortem. Inveni plures sunt, qui non riserint: nemo, qui nunquam fleverit. Patientia itaque necessaria est, ut pectus muniatur, spiritum roboraret, virtutes perficiat. Nemo potest cognoscere quantum valeat, nisi tribulationibus exerceatur. Non est sapiens, qui non est patiens.

2. Male est homini, qui nunquam adversam fortunam expertus est. Ajunt Medici, nihil magis metuendum, quam nimis bonam habitudinem; sed & nautis nimia malacia suspecta est. Si te verberat & lacerat calamitas, non est saevitia sed certamen. Nisi dimices, non vinces: nisi viceris, non triumphabis. Quod si oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam; tu praesumes alienae felicitatis particeps fieri absque ulla tribulatione? Erras toto caelo, si aliam tibi viam fingis, quam migres ad Caelum. Virtutis sacramenta haec sunt; bona facere, & mala pati. Indicia vero jam adeptae patientiae sunt, aliena mala aequanimiter ferre, inter flagella Dei non murmurare, eorum qui mala inferunt consortium non fugere, inter contumelias ab odio custodiri, divinae voluntati quaecumque nos angunt adscribere, in malis silere, mala inferentes diligere, illatas injurias soli Deo conqueri, seque illi paratum ad omnes aeternas offerre cum gaudio & gratiarum actione. Denique verè patientes esse dignoscitur, qui erga proximi imperfectiones impatiens non est.

3. In bonorum externorum jacturam magnum solacium est, infidam eorum conditionem perpendere. Quicquid possides, quicquid amas, naturalem retinet fugacitatem: apud te est, tuum non est. Noli tibi imaginariae stabilitatis desiderio illudere. Nihil firmum infirmo, nihil fragile aeternum praeter virtutem. Hoc unum contingit immortale mortalibus: caetera suam mortem secum ferunt. Ergo quaecumque habes, eo loco pone, ut magnum sit inter te, & illa intervallum. Viro bono nihil eripitur; quia nihil possidet tanquam suum. Cur gemis amisso nummulo, elato filio, succensa domo: perditam modestiam, verecundiam, fortitudinem, non ploras? Atqui haec bona tua sunt, & tui juris: illa nec bona, nec tua sunt. Si doles, cum ea amittis; te dignum, qui amitteres, ostendis. Nihil te admisisse putares, si nihil inordinatè diligeres. Externa sapientem non angunt, quia non tangunt.

4. Opus aliquod aggressurus, omnia ejus adjuncta considera: plura invenies, quibus turbari

mens tua poterit, si non fuerint praevisa. Puerum vocas? fieri potest, ut praesto non sit, vel ut nihil agat ex animi tui sententia. Ad aliquem iturus es? fieri potest, ut inclusus sit, ut ocludantur tibi fores, ut ille te negligat. Haec praevide, & omnia secunda tibi accident. Ille me hodie non admisit, cum alios admitteret: sermonem meum averlatus est: me in imo collocavit: querelae sunt nausentis animi, in quas felices & delicati ac imprudentes incidunt. Non haec observat, qui his non afficitur; qui scit, haec omnia vitae hujus tributa esse. Optimum autem est pati, quod emendare non potes. Si cujus malitia vel impudentia offenderis; cogita, an fieri possit, ut nulli sint in mundo improbi & impudentes. Quod si hoc fieri nequit; quid accidit novi, si vir malus & impudens more suo male agit? Vide, ne potius tu arguendus sis, qui non praevideris hunc ita peccaturum. Semper sibi constitit mundus: vitia sunt, ubi sunt homines.

5. Cum aliquam afficeris poenam, attende, non quid patiaris, sed quid feceris. Si verum tibi dixeris, acrioribus flagellis te dignum fateberis. Deus est, quo auctore cuncta proveniunt. Ipse te castigat, ut sanet, ut exerceat, ut induret, & sibi praeparet. Futuris malis reservat eos, quibus indulgere videtur. Unde possum scire, quantum animi tibi sit adversus pauperitatem, si divitiis affluis. Undè dignoscam, quantum habes constantiae adversus ignominiam & odium populi, si inter plausus senescis? Audivi te, cum alios in tribulationibus consolareris: opto te audire, consolantem te ipsum, & tibi ipsi impetantem, ne doleas. Si medico urenti, & membra secanti & gratias habes, & mercedem persolvis; cur Dei medicinae non acquiescis? Amentia est, putare damna, quae sunt remedia. Si paupertas, si aegritudo, & caetera, quae mala vocas, possent tecum verbis contendere, insultarent tibi, & dicerent: Quid mihi, homo, adversaris? Num aliquo bono mea culpa privaris? Prudentiam, an justitiam, an fortitudinem? An non licet tecum lato animo esse? Bona erunt, quae mala putas, si super ea inconcussus eminueris. Magnum malum est, malum ferre non posse.

6. In alienis casibus potes aliquando constantiam dissimulare, nunquam autem in propriis. Sic tibi fletus communis cum miseris, non fletus causa. Descende, & inclina te afflictis; ut ipsos erigas. Nemo saecentem levabit, nisi se inflectat. Quia vero res omnes duplex manubrium habent, tolerabile unum, alterum intolerabile; si quis

si quis tibi injuriam fecerit, non eâ parte ipsum prehendere, quâ facit injuriam: hæc est enim an-
 sa, quâ ferri non potest. Sed cogita, illum eod-
 em Christi sanguine redemptum esse, ad eam-
 dem gloriam vocatum: sic eum prehendes, quâ
 parte tolerabilis est. Et quia amicitia valdè exi-
 li voce prædita est, ad liberas reprehensiones;
 veritatem ab adversario audire semper studeas.
 Hic perpetuò vigilans, res tuas insensus explo-
 rat: teque facilius mala tua, quàm ipsum fallent.
 Traducet te per vicos & plateas, animique tui
 morbum vel latentem, vel neglectum, ipse ira-
 tus commonstrabit. Ab hoc capere utilitatem sa-
 tage, & consule salutis tuæ. Attentius se ipsum
 circumspicit, qui paratum sibi novit censorem,
 & adversarium.

7. Perseverantia virtutum omnium corona,
 & consummatio est. Inchoantibus præmium
 promittitur, sed datur perseverantibus. Ideò ante
 omnia hoc cura, ut constes tibi. Nihil tam utile
 est, quod in transitu proficit: retrò relaberis, si ad
 ulteriora non contendis: & si incipis stare, de-
 scendis. Constitue, quid velis, & in eo usque ad
 exitum persevera. Inconstantis animi est, novas
 quotidie exercitationes assumere, novas subin-
 dè sibi quarere sedes. Non alibi sis oportet, sed
 alius. Planta, quæ sæpidus transfertur, tandem
 arefcit: & remediorum crebra mutatio impedit
 sanitatem. Si Apostolus, vas electionis, non at-
 tendens quid antè fecisset, sed quid facere debe-
 ret; nequaquam se comprehendisse arbitrabatur:
 quid tibi faciendum erit, cui optabile foret, ut
 posses in fine tuo illius principio comparari? Ar-
 dor litterarum nullâ ætate extinguitur: divitiarum
 amor insatiabilis est: expleri nescit hono-
 rum cupido. Res finem habituræ, sine fine quæ-
 runtur: divinam verò sapientiam, si vel leviter
 degustaveris, continuò te faturum esse putabis?
 Aliter te ad perfectionem invitat, qui dixit;
*Estote perfecti, sicut Pater vester celestis perfectus
 est.* Hæc meta tibi proponitur, ut locum semper
 superesse scias incremento virtutis tuæ.

C A P U T XXXI.

*De Temperantia. Quantum illi conferat Ve-
 recundia. De abstinentia, & Castitate.*

1. **T**emperantia voluptatibus imperat, quæ
 ex gustu & tactu percipiuntur: adsciti-
 tias & superfluas odit & abigit; necessariis ob-

sequitur, quantum recta ratio permittit. Ejus
 regula infallibilis est, solam necessitatem in his,
 quæ ad corpus spectant, pro mensura habere:
 nec unquam ad voluptates, propter ipsas, ac-
 cedere. Hæc virtute efficitur, ne ex homine in-
 jumentum labaris. Ad eam plurimùm confert
 Verecundia, frænum pravorum motuum, bo-
 næ indolis index, custos puritatis, testis inno-
 centiæ. Si mentem tuam illa possideat, docebit
 te omnem timere turpitudinem, ab omni actu
 illicito abstinere, Dei præsentiam venerari, te
 ipsum ubique revereri, eamque semper diligere
 intelligibilem pulchritudinem, quæ in operibus
 temperantiæ maximè elucet. Porro tunc vere-
 cundum te esse dignoscet, cum vel ad ipsum in-
 temperantiæ nomen expavesces, cum te parie-
 tes tui tegent, non abscondent: quos plerique
 circumdatos sibi credunt, non ut tutiùs vivant,
 sed ut peccent occultius. Quid autem prodest,
 recondere te, & oculos hominum auresque vi-
 tare? Tecum semper est Deus, qui ubique te
 videt: tecum conscientia, quæ ubique te accu-
 sat.

2. Usus cibi & potûs, Abstinentia & So-
 brietas; quæ verò ad tactum pertinent, Casti-
 tas & Pudicitia moderantur. Et in usu quidem
 ciborum, difficillimum est, extra metas neces-
 sitatis non abripi. Venter præcepta non audit:
 poscit, appellat, & quotidianum tributum exi-
 git. Sed quàm parvo dimitti possit, quàm mo-
 dicâ sipe contentus sit, nemo recogitat. Cogi-
 mus vitæ servire naturam; famemque & sitim,
 quæ naturalibus remediis facilè sedari possunt,
 variis eduliis & potionibus irritamus. Castitas
 quoque ardua est inter tot libidinis incentiva;
 nisi ea compefeat timor Dei, occasionum fuga,
 sensuum custodia, & maxima sui ipsius reveren-
 tia. Qui seipsum non veretur, nec alios vereri
 poterit. Vis castus esse? contine oculos; ne in-
 vitus ames, quæ incautè aspexisti. Quid fuga-
 cem & falsam creaturæ pulchritudinem admira-
 ris? Expecta paulisper, & jam non erit. Sere-
 nam frontem squalentes arabunt rugæ, mœsta
 teget nubes oculorum faces, dentium ebur sca-
 ber obducat situs. Fuge etiam pravorum consor-
 tium, omnem molliem vitam, carnem jejuniis
 doma, & duriùs tracta. Perit, qui nimium est
 amans sui sepulchri.

CAPUT XXXII.

De Mansuetudine, & Clementia. Utriusque officia, & præstantia.

1. **U**T iræ impetum mitigēs, necessaria est mansuetudo; ne citrà vel ultra recti limites hac in parte deflectas. Telum naturæ est ira; quo uti licet, eam peccantes arguere & castigare ex officio teneris: cum dicat prudentia, tuam vel alienam injuriam debito modo repellendam esse; ne crescat ex impunitate reprobatorum licentia. Crudelis est, tam qui nulli, quam qui omnibus ignoscit. Cum verò, justitia exigente, puniendi sunt rei; mansuetudinis & clementiæ memor esto. Descende ad pœnas tanquam invitus; & talis esto erga peccantes, qualis exitit erga te Deus. Sicut ille sustinuit te, ut meliorem faceret: ita illos sustine, ut corrigantur. Despicias Medicum, si desperas ægrotum. Tam facilis est ægri sanitas, quanta Medici sapientia & benignitas. Vir mitis iracundiæ pelago velut scopulus supereminet, fluctusque impingentes dissolvit; nec pœnâ semper, sed sapius penitentiâ contentus est. Clamat coacto cœtu humani generis, Salvator mundi, *Venite omnes, & discite à me*: non curare infirmos, non leprosos mundare, non cæcis lumen, aut mortuis vitam reddere. Sed quid? *Discite*, inquit, *à me, quia mitis sum*. Ad hoc redegit videtur omnes thesauros sapientiæ & scientiæ suæ; ut ab eo discamus mites esse. Tanta mansuetudinis præstantia est.

2. Ut mansuetudo iram, sic clementia punitionem moderatur. Illa ad omnes, hæc ad Principes & Superiores pertinet. Ejus enim munus est, mitiorem pœnam, quam jura exigant, irrogare: non ex timore, lucro, amicitia, aliove motivo; sed ex animi lenitate. Non opus est, latera montium abscindere, & in arduo collis vertice arces constituere: saluum Principem in aperto clementia præstabit. Hæc est munimentum inexpugnabile, quæ tutum reddit imperium. Malus Princeps invisus est: quia timetur: & timeri vult; quia invisus est. Quem verò metuunt subditi, oderunt; & quem quisque odit, perisse cupit. Vitæ Regum dominus est, quisquis suam contempnit. Frustrâ se potentiâ munit, qui septus suorum benevolentia non est. Turpia sunt Principi multa supplicia, sicut Medico multa funera. Si Rex continet vim suam, si omnes injurias &

offensiones supernè despicit, si quosdam alienas iræ, neminem impendit suæ, tunc verè se Regem ostendit. Magni animi est, placidum esse atque tranquillum.

CAPUT XXXIII.

De Modestia. Munus duplex Studioſitatis, Quæ regula in usu Entrapeliæ servanda.

1. **M**odestia reliquas animi dotes mirabiliter exornat. Hæc forma honestatis est, & frænum vitiorum. Quamvis sermone ræceas, habitu & gestu te prodis. Argumentum virtutis ex minimis licet capere. Vultus, risus, incessus, & flexus oculorum sæpe hominem ostendunt, qualis sit. Sic vive, ut omnes cognoscant, te ad consortium Angelorum pertinere. Serva decorum in motu omnium membrorum, in gestu, voce, & aspectu; ne quid in his effeminatum & molle sit, ne quid rusticum aut durum. Vera modestia ab animo in corpus, ex interna morum gravitate in superficiem emanat; ut quasi suppellectilem suam mens foris inspiciat. Vir modestus vivum Dei simulacrum est: nam solus ejus aspectus intuentes componit. At hoc quam bonum est, videri & prodesse? Spectat quoque ad modestiam, tui statûs conditionem in vestibus, suppellectili, ornatu domûs, & multitudine servorum non excedere. Animi tui impedimenta hæc sunt: quibus non tu, sed quæ sunt extra te, exornantur. Cur igitur gaudes malo tuo? cur inania miraris, & impedimentorum multitudine gloriaris? Hanc servorum cohortem, quæ latus tuum cingit, rectè dixeris hostilem exercitum, à quo latis cavere non potes. Quid agas nôsse volunt, non quid præcipias. Nihil humiliorum eorum ingressu, nihil progressu insolentius, nihil odiosius egressu.

2. Studioſitatis duo sunt munera: alterum, sciendi appetitum, qui plerumque justo major esse solet, temperare & moderari: alterum, torporem excutere, animique industriam ad necessariam ediscenda excitare. Curiosum homini ingenium dedit natura, artisque suæ ac pulchritudinis conscia, nos operum suorum spectatores genuit, perditura fructum sui, si tam magna, tam clara, tam subtiliter ducta solitudini ostenderet. Sed abutimur naturæ bono, ea curiosè investigantes, quæ utilius ignorarentur. Non ille sapit,

sapit, qui scit multa; sed qui sapit, quod facit ad rem. Ea primum discenda, quæ pertinent ad salutem: cætera quò minus legas non deterreo, dummodò quicquid legeris ad mores referas. Cave autem, ne lectio multorum librorum habeat aliquid vagum & instabile. Certis ingeniis immorari oportet & innutriri, si velis aliquid trahere, quod in animo fidelitèr sedeat. Lectio varia delectat, certa prodest.

3. Danda est aliquando remissio animi, & assiduo labori quietis intermiscenda: non enim durable est, quod caret alternâ requie. Legum conditores dies aliquot instituerunt, quibus ad hilaritatem publicè homines cogentur, viresque reciperent paululum resoluti & remissi. Animi verò relaxationem plurimæ actiones con-stituunt. Inambulatio, scilicet, in loco amœno, & aperto, ut coelo libero attollat se mens, & membra vegetentur: suburbana ac rusticana secessio, procul ab urbium nidore & tumultu: aucupium & venatio, quæ statum tuum non dedeant; & piscatio, quæ innocentior est: læta studia & mitiora, muscusque concentus, & ludus aliquis honestus: joci demum innoxii, & urbanitates, à quibus absit omnis injuria & indecentia. Sunt quidam nimium severi, olores hominum, suisque tenebris incubantes, à quibus hilaris sermo nunquam potest extorqueri. Alii jocis semper dediti, rebus seriis nunquam se applicant, nunquam se populo subducunt. Miscenda autem ista & alternanda sunt: nam solitudo desiderium hominum faciet, frequentia tui, tædium eritque altera alterius remedium. Odium item laboris sanabit remissio, tædium remissionis, labor. Sunt & nonnulli, qui vires suas dispensare nescientes, immoderatum in se imperium exercent. Modus illis deest. Nec intermittere studia sciunt, nec repetere. Cùm se ad laborem concitant, junguntur dies noctibus; nec desinunt; nisi deficiant. Rursus cùm se in lusum dimitunt, se ita resolvunt, ut ad priorem consuetudinem vix retrahi possint. Sic igitur dandum animo intervallum, ut remittatur, non resolvatur. Ad hoc necessaria est Eutrapelia, quæ certos fines præscribat, quos prætergredi nefas sit. Optima quæque mala sunt, cùm quis modum excedit.

C A P U T XXXIV.

De Humilitate. In quo consistat. De cognitione sui. Veri humilis characterismus.

1. **A** Christo venit humilitas. Ipse eam verbo promulgavit, docuit Exemplo. Hæc, post virtutes Theologicas & intellectuales, inter cæteras primatum habet: remouet enim superbiam, quæ est origo omnium malorum. Hæc nos amabiles Deo reddit; quia cum humilibus sermocinatio ejus. Sine hac, quæ virtutum fundamentum est, quicquid in spiritali edificio superextruitur, nec solidum erit nec stabile. Quamvis autem ipso nomine quidpiam vile & exiguum præ se ferre videatur; virtus tamen magnorum est, quoniam est virtus perfectorum, animumque erigit ad altiora. Illustria ag-greditur sine tumoris periculo, ardua sine metu difficultatis; excessa, strenua, magnanima, eodem semper tenore subsistens. Non consistit humilis, ut vulgus putat, in mera sui despicientiâ & abiectione; sed in ea moderata gloriæ & honoris appetitione, quæ & excessum devitet, & à defectu recedat. Appetit humilis glori- am, tanquam stipendium virtutis, animo directè in actionem intento; non propter ostenta- tionem, sed ob solam virtutem, & quantum ipsa deposcit. Illegitimus est omnis honor, quem virtus non parit. Quia verò humilis, quæ pollet mentis perspicaciâ, æquus sui aestimator est, omnem propè honorem meritò versatur: tum, quia novit, quàm sit exiguum, quod ipse de suo confert ad opera virtutis: tum quia timet, ne ex debiti honoris appetitu ad indebitum cap- tandum prolabatur. Tutius est aspernari hono- rem, quem qui recusat, amplificat; qui spernit, auget.

2. Ideò humilis non es; quia te ipsum non cognoscis. Nulla est regio tam remota, de qua faciliùs credas falsa narranti. Quid est homo? Imbecille corpus & fragile, suapte naturâ inerme, alienæ opis indigenus, & ad omnem tempo- rum contumeliam projectum. Massa luti, scæ- dum animal, ad omnia mala proclive, adeò per- versò, & depravato sensu, ut terrena cœlestibus, caduca æternis præferat. *Universa vanitas, omnis homo vivens.* Nulli animali vita fragilior, nulli rabies acrior, nulli confusior pavor, nulli major libido. Undè igitur tibi superbia, miserabilis creatura, & omnium infelicissima? Attende

F

misc-

miseriam tuam, considera probra & dedecora tua, si qua in te superest rationis scintilla. Tunc perfectè humilis eris, cum te ipsum nosse didiceris.

3. Verus humilis se prorsus despicit; neque humilis, sed vilis vult reputari: honorem sibi debitum in Deum refert, & in omnibus de se diffidit: gaudet contemptu sui, hoc solo superbus, quod laudes spernit. Se ipsum considerat juxta ea, quæ ex se habet; alios verò secundum ea, quæ habent ex Deo; & sic aliis se conferens, se omnibus deteriore arbitrat: hoc est enim ingenium humilitatis, propria mala aliorum bonis comparare; ex quo vel quilibet perfectissimus potest sine mendacio se cæteris imperfectiorem exillimare. Adhæc verus humilis omni obedientiâ se subdit majori, propria desideria non perficit, defectus suos libenter detegit, omnem injuriam patienter sustinet, abjectiora quæque cum gaudio amplectitur, omnem fugit singularitatem, abstinet à multiloquio, latere desiderat & nesciri; infra se omnia ponit; se infra omnia, seque totum intra nihilum claudit. Verecundus est & circumspicit: non loquitur, nisi cogat necessitas. idque modestè & sine risu, flere potius optans quàm ridere. Cordis humilitatem corpore ostendit, defixis in terram oculis, gravi & modesto incessu, cernuo vultu, ad instar rei, qui jam debeat tremendo Dei judicio presentari. Conscius flagitiorum quæ commisit, incertusque de gratia, & dubius de salute, non audet oculos in cælum attollere; sed cum Publicano à longè stans, ferventi oratione peccatorum veniam deprecatur. Omnia denique opera sua veretur, omnia terræ bona despicit, omnem calcit mundi pompam: totum enim mundum nihil putat, qui se credit nihil esse.

C A P U T XXXV.

*De statu perfectorum. Imago viri perfecti.
Finis vitæ perfectæ, unio cum Deo.*

1. Perfectus ille dicitur, cui nihil deest. Quid autem potest illi deesse, qui purgatus à peccatis, emundatus à vitiis, ac virtutibus ornatus, Deo suo intimè adhæret, & unus cum eo efficitur spiritus in æternum? Hic est apex Christianæ perfectionis: hic finis ultimus, ad quem tendere debes. Cum enim quælibet res tunc perfectæ censeatur, cum fini suo copulatur,

finis autem tuus Deus sit; tunc demum te perfici necesse est, cum perfectè Deo adhærens ad eum redis, à quo existi. Perfectus autem sine speciali Dei auxilio nemo est. Et quia pauci inter mortales ad singularem Dei illaplum recipiendum mentis apicem disponunt; ideo paucorum perfectio est. Paucos singula secula protulerunt.

2. Virum perfectum illum esse dices, quem videris interritum periculis, intactum cupiditatibus, inter adversa felicem, in ignominia beatum, in mediis tempestatibus placidum, quicquid cæteri timent optantque ridentem, omnia tanquam minora transeuntem, nullo bono nisi suo nitentem, semper liberum, sibi semper constantem, sui semper similem, erectum, excelsum, vacuum sui, & plenum Deo: cui bona sua nulla vis excutit, qui mala in bonum vertit, qui nulla re frustratur, nullo læditur casu: qui prætia rebus non ex opinione, sed ex natura imponit: qui super omnia eminens, toti mundo se infert, & in omnes ejus actus contemplationem suam extendit, semper tranquillus & inconcusus: qui majore sui parte illic perpetuò commoratur, unde descendit. Sicut radii solis, quamvis terram contingant, illic tamen sunt, unde mittuntur; sic vir perfectus nobiscum quidem conversatur, sed optimâ sui parte abest, & fini suo semper adhæret. Talis est animus ejus, qualis mundi status supra lunam: semper illic serenum est. Rerum defectus ignorat, varium animum nescit, omnia sæcula illa serviunt, æqualiter tanquam sol universa perlustrat, atque omni multiplicitate rejectâ in simplicissima unitate quiescit. Nihil optat, nihil quaerit extra se, non habens necesse longius arcessere felicitatem, quam corde inclusam gerit. Soli Deo operatur, soli Deo vivit, semper abire paratus. Hanc amissim adhibe vitæ tuæ: & intelliges, quàm procul ab sis à perfectione.

3. Res ista major altiorque est, quàm ut possis ad eam pertingere, nisi ille te sursum trahat, qui dixit: *Sine me nihil potestis facere.* Sed & prævia dispositiones necessariæ sunt. Finis vitæ perfectæ, intima cum Deo unio est: & quia ille habitat lucem inaccessibilem, ad eum nunquam accedes, nisi tenebras creaturarum à te expellas. Non potest homo divinæ consors naturæ fieri, nisi se ipsum, & omnia creata, mente & affectu transcendat. Omnis vel minima cuiquam rei adhæsiō echeneidi, exiguo pisciculo, similis est; qui si navim mordeat, eam sistit & detinet in medio cursu. Non aliter plerisque

animabus contingit; quæ velut naves, cœlestibus divitiis onustæ, beatæ unionis portum feliciter attingerent, nisi aliqua vitiosa affectione deti-

nerentur. Deus unus & simplicissimus est: nunquam poterit anima unioni apta esse, nisi una & simplicissima efficiatur.

I N D E X C A P I T U M.

- Caput I. **D**E fine ultimo hominis. Quam malum sit, ab eo deflectere. Quibus modis, & quo ordine ad ipsum perveniatur. pag. 3
- II. Cupienti bene vivere, morum instructor eligendus est. Qualis hic esse debeat. Officia discipuli. 4
- III. De purgatione à peccatis. Exuendus erga illa affectus, & vitia extirpanda. Nullum efficacius vitiorum remedium, quam mortis, & aternitatis consideratio. 5
- IV. De Gula. Ejus mala & remedia. Quæ sint indicia devictæ gula. 7
- V. De Luxuria. Quam turpe sit hoc vitium. Quam facilis in id lapsus, & quomodo evitandus. Voluptas animi sectanda, quæ solida est. 8
- VI. De Avaritia. Malitia ejus perstringitur. Collatio pauperis & divitis. Opum fallacia, & vanitas. 9
- VII. De Ira, Character irati. Effectus, Causæ & remedia Ire. 10
- VIII. De Invidia, & Acedia. Utriusque descriptio & curatio. 13
- IX. De Superbia, Ambitione, & inani Gloria. Icon superbi. Dignitatum vanitas, & pericula. Tumoris mala, & alexipharmaca. 14
- X. De totius corporis, sensuumque exteriorum moderatione. Quantum corpori indulgendum. Castiganda oculorum licentia. Vestium luxus damnatur. 16
- XI. De custodia lingue. Quanti momenti sit, & quam difficilis. Quid in sermone servandum; quid vitandum. 17
- XII. De sensibus internis. Usus opinionum. Bonis cogitationibus mens imbueda. De coercendo appetitu sensitivo ejusque pravis affectionibus. Variæ ad id præceptiones. 18
- XIII. De Amore. Quæ sit ejus natura, quæ causa, qui effectus. De ejusdem remediis. Addita quadam in Odio. 19
- XIV. De Desiderio, & fuga. Quid desiderandum, quid fugiendum sit. 21
- XV. De Gaudio, & Tristitia. Qualiter vir bonus gaudere debeat. Non tristatur qui omnia prævidet. Variæ doloris antidota. 22
- XVI. De Spe, & Desperatione. Quomodo utramque moderari oporteat. 23
- XVII. De Timore. Quam vanus sit, & qua ratione vincatur. Audacia vitanda. Quadam iterum de Ira. ibid.
- XVIII. De Potentiis animæ rationalis. Continendus intellectus à curiositate. Cui potissimum scientia incumbendum. Quam malum sit aliorum mores disquirere. Aliorum judicia spernenda. De voluntatis abnegatione. 25
- XIX. De statu proficientium. Variæ profectus adjuventa. Temporis aestimatio, & usus. Dei præsentia necessaria. 26
- XX. De bono solitudinis. Fugienda malorum societas. Mundi vitia quot & quæ sint. Studium proficientis, acquisitio virtutum. Signa quadam obtentæ virtutis. 27
- XXI. De Virtutibus. Theologicis. Fides operi-

I N D E X C A P I T U M.

<p><i>operibus comprobanda. In solo Deo ponenda fiducia. Motiva amoris erga Deum. Amor proximi beneficiis ostenditur. Hortatio ad eleemosynam.</i> 29</p> <p>XXII. <i>De Prudentia. Eius necessitas, & difficultas. Officium viri prudentis.</i> 30</p> <p>XXIII. <i>De Justitia, & Religione. Actus utriusque. Quid sit poenitentia, & in quo consistat.</i> 31</p> <p>XXIV. <i>De Pietate, & Observantia. Obedientia commendatur, itemque Gratitude. Quomodo accipiendum, & reddendum sit beneficium.</i> 32</p> <p>XXV. <i>De veritate, ejusque usu. Simplicitas laudatur. Actus fidelitatis.</i> 33</p> <p>XXVI. <i>De Amicitia. Quibus officiis sit colenda. Præcepta quædam ad mutuam conversationem pertinentia.</i> 34</p> <p>XXVII. <i>De Liberalitate. Quid sit, & qualiter exercenda. Quomodo differat à Magnificencia.</i> 35</p>	<p>XXVIII. <i>De Fortitudine. Quæ sint eius officia. Mortem à viro forti contemnendam esse.</i> 36</p> <p>XXIX. <i>De Magnanimitate. Viri magnanimi descriptio.</i> 37</p> <p>XXX. <i>De Patientia. Eius occasiones, & effectus. Indicia vera patientia. Ad omnia mala ferenda parænesis, & documenta. Necessitas Perseverantia.</i> ibid.</p> <p>XXXI. <i>De Temperantia. Quantum illi conferat Verecundia. De abstinentia, & Castitate.</i> 39</p> <p>XXXII. <i>De Mansuetudine, & Clementia. Vtriusque officia, & præstantia.</i> 40</p> <p>XXXIII. <i>De Modestia. Munus duplex studiositatis. Quæ regula in usu Eutrapelia servanda.</i> ibid.</p> <p>XXXIV. <i>De Humilitate. In quo consistat. De cognitione sui. Veri humilis characterismus.</i> 41</p> <p>XXXV. <i>De statu perfectorum. Imago viri perfecti. Finis vitæ perfectæ, unio cum Deo.</i> 42</p>
---	---

F I N I S.

P R I N.